

Ο ΜΕΝΤΩΡ

ΔΕΛΤΙΟ ΤΩΝ ΕΤΑΙΡΩΝ
ΤΗΣ ΕΝ ΑΘΗΝΑΙΣ ΑΡΧΑΙΟΛΟΓΙΚΗΣ ΕΤΑΙΡΕΙΑΣ

ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΑ

ΠΡΟΣ ΤΟΥΣ ΕΤΑΙΡΟΥΣ: 189-191 – ΕΡΓΑ ΚΑΙ ΗΜΕΡΑΙ: Δωρεές 192· Α' Τακτική Γενική Συνέλευση τοῦ 1996 193-207 – ΠΕΝΘΗ: 192 – ΕΜΕΙΣ ΚΑΙ ΤΑ ΑΡΧΑΙΑ: Τὸ Ἑπταπύργιο: Ἐνα μνημεῖο τῆς Θεσσαλονίκης 208-209 – ΑΠΟ ΤΟΝ ΚΟΣΜΟ ΤΩΝ ΑΡΧΑΙΩΝ: Χαρακτηριστικὰ τῆς Ἀθηναϊκῆς Δημοκρατίας 210-220.

Ὁ Μέντωρ, Δελτίο τῆς ἐν Ἀθήναις Ἀρχαιολογικῆς Ἐταιρείας, ἐκδίδεται τὸν Ἀπρίλιο, Ἰούνιο, Ὀκτώβριο καὶ Δεκέμβριο κάθε ἔτους μετὰ τὴν ἐπιμέλεια τοῦ Γενικοῦ Γραμματέως.

Ἐπιμέλεια ἐκδόσεως: Κλειὴ Δάκαρη

© Ἡ ἐν Ἀθήναις Ἀρχαιολογικὴ Ἐταιρεία, Παγεπιστημίου 22, 106 72 Ἀθήναι, Fax (01) 3644 996

ISSN 1105-7181

Ο ΜΕΝΤΩΡ

ΔΕΛΤΙΟ ΤΩΝ ΕΤΑΙΡΩΝ
ΤΗΣ ΕΝ ΑΘΗΝΑΙΣ ΑΡΧΑΙΟΛΟΓΙΚΗΣ ΕΤΑΙΡΕΙΑΣ

ΤΕΥΧΟΣ 38

ΙΟΥΝΙΟΣ 1996

Πρὸς τοὺς ἐταίρους

Κατὰ τὴν Α΄ Τακτικὴ Συνέλευση τῆς 11 Μαΐου διαβάστηκε, στὴν ἀρχή, ἐπιστολὴ τοῦ ἰσοβίου ἐταίρου μας κ. Κωνσταντίνου Καλλιῖα. Τὸ ἐνδιαφέρον τοῦ κ. Καλλιῖα γιὰ τὴν Ἑταιρεία εἶναι παλαιὸ καὶ ἀποδεδειγμένο. Μὲ τὴν ἐπιστολὴ ἐπαναλαμβάνει τὴν πρότασή του συνόδου τῶν ἐταίρων μιὰ φορὰ τὸν χρόνο, στὴν ὁποία θέμα συζήτησης δὲν θὰ εἶναι «ἡ ἀνάπτυξη ἑνὸς θέματος ἀλλὰ ἡ ἀνάπτυξη ἀπὸ τὸ Συμβούλιο ἑνὸς προγράμματος, καθὼς καὶ προτάσεις τῶν μελῶν πρὸς ἐνδεχόμενη συμπλήρωσή του ἢ καὶ κάποιων ἀλλαγῶν».

Ἡ πρόταση τοῦ κ. Καλλιῖα εἶναι ὀρθή, τὴν εἶχα δεχτὴ καὶ τὴν ἔθεσα ὑπὸ τὴν κρίση τῆς Συνέλευσης στὶς 9 Ἀπριλίου 1994. Ἡ Συνέλευση τὴν ἐνέκρινε ὁμόφωνα. Κατὰ τὴν πρώτη συνεδρία τῶν ἐταίρων, ἡ ὁποία ἔγινε στὶς 17 Δεκεμβρίου 1994, τὰ θέματα ποὺ εἶχαν τεθῆ πρὸς συζήτησιν ἦσαν ἀκριβῶς αὐτὰ ποὺ προτείνει ὁ κ. Καλλιῖας· ἡ ἀφετηρία γιὰ τὴ λογικὴ καὶ ἐπιστημονικὴ ἐξέταση τῆς σημερινῆς κατάστασης, τὴν ὁποία ἐπιθυμοῦμε νὰ βελτιώσουμε:

- 1. Ἡ πορεία τῆς ἐλληνικῆς ἀρχαιολογίας σήμερα.*
- 2. Ἡ θέση τῆς Ἀρχαιολογικῆς Ἑταιρείας στὴν ἐλληνικὴ ἀρχαιολογικὴ ἐπιστήμη.*

Ἡ προσέλευση ἐταίρων κατὰ τὴν πρώτη συνεδρία ἦταν μικρή· ὅσοι μίλησαν ἦσαν ἀπαράσκευοι καὶ ἐκτὸς θέματος. Ἡ συ-

νεδρία όμως είχε γίνει για να διατυπωθούν προτάσεις και για να κριθή ή έως τότε πορεία της Ύπηρεσίας και της Έταιρείας. Οί γενικές διαπιστώσεις της δυσάρεστης κατάστασης θεωρήθηκαν ότι έθιγαν πράγματα καλῶς κείμενα. Ἡ εὐκαιρία λοιπὸν ποὺ δόθηκε στοὺς εταίρους νὰ διατυπώσουν προτάσεις γιὰ οὐσιαστικὴ βελτίωση τῶν πραγμάτων, δηλαδή τὴν ἀλλαγὴ τῆς σημερινῆς κατάστασης καὶ τὴ στροφή πρὸς τὴν ἐπιστημονικὴ ὀργάνωση τῆς ἀσκούμενης ἀπὸ τοὺς Ἕλληνες ἀρχαιολογίας, χάθηκε. Δὲν ὤφειλε ὅμως νὰ κλαυθμηρίζουμε διαπιστώνοντας πόσο ἄσχημα εἶναι τὰ πράγματα, κάτι ποὺ τὰ τελευταῖα χρόνια ἔχει γίνει ἐθνικὸ ἄθλημα. Ὅλοι λένε ὅτι ἡ γλώσσα καταστρέφεται, τὰ μνημεῖα καταστρέφονται, ἡ κατωτάτη, ἡ μέση, ἡ ἀνωτάτη παιδεία καταστρέφεται. Ἀπὸ ποιὸς ἄραγε; Ἀφοῦ λοιπὸν γνωρίζουμε τὰ στραβὰ προτείνουμε καὶ τὴν κατὰ τὴ γνώμη μας θεραπεία, στὴν ἐφαρμογὴ τῆς ὁποίας βοηθοῦμε ὅλοι, μὲ λόγους καὶ ἔργα. Τί συμβαίνει ὅμως στὴν πραγματικότητα; Ἡ δὲν προσερχόμαστε στὴ συνεδρία καὶ τίς συνελεύσεις ἢ, ὅταν μετέχουμε, μένουμε πεισματικὰ σιωπηλοὶ καί, φυσικά, δὲν κρίνουμε καὶ δὲν προτείνουμε τίποτε. Τοῦτο ἀφορᾷ κυρίως τοὺς ἀρχαιολόγους, οἱ ὅποιοι ἔχουν πληρῆστερη γνώση τῶν πραγμάτων ποὺ ἀπασχολοῦν τὴν Ἐταιρεία, μάλιστα τοὺς ἀρχαιολόγους τῆς Ὑπηρεσίας ποὺ βαρύνονται μὲ τὴ μέριμνα γιὰ τὰ ἀρχαῖα τῆς Ἑλλάδος καὶ δὲν τὰ βλέπουν ὡς ἀντικείμενα φιλολογικῆς ἀπασχόλησης. Ἀρχαιολόγοι ὅμως ἤλθαν στὴν τελευταία μας Συνέλευση τῆς 11 Μαΐου 1996 μόνο ± 35 (σύνολο ± 153). Ἀπὸ τοὺς 402 εταίρους ἤλθαν μόνον 65 καὶ ἀπὸ τοὺς 11 Συμβούλους μόνο 5.

Ἡ Ἀ΄ Τακτικὴ Συνέλευση κάθε χρόνου εἶναι ἡ σπουδαιότερη συνάθροιση τῶν εταίρων, καὶ συνήθως ἡ μόνη. Κατὰ τὴ διάρκειά της γίνεται ἡ ἔκθεση τῶν πεπραγμένων καὶ καθορίζεται, σὲ γενικὲς γραμμές, τὸ πρόγραμμα τοῦ μέλλοντος. Εἶναι ἡ κατάλληλη στιγμή γιὰ νὰ πεῖ κανεὶς τὴ γνώμη του γιὰ ὅ,τι ἔγινε ἢ γιὰ νὰ προτείνει κάτι. Ἐφ' ὅσον λοιπὸν θεωροῦμε τὴ συμμετοχὴ μας σ' αὐτὴ καὶ τὴ συζήτηση τῶν ζητημάτων ποὺ ἀπασχολοῦν τὴν Ἐταιρεία ἀνιαρὴ —τοῦτο ἔγινε ἐφέτος καὶ πέρυσι—, θὰ τὰ συζητήσουμε σὲ εἰδικὴ συνεδρία;

Δὲν παραγνωρίζω ὅτι ἡ περίοδος στὴν ὁποία βρισκόμαστε εἶναι δυσχερῆς, οὔτε ὅτι ἡ ἀνάπτυξη τοῦ ἀτομισμοῦ εἶναι ἰδιαί-

τερα έκδηλη στην αρχαιολογία. Τοῦτο φαίνεται ἔντονα στίς συνελεύσεις, στίς ὁποῖες δὲν προσέρχονται ἄρκετοὶ ἀπὸ τοὺς ἀρχαιολόγους ποὺ διευθύνουν ἀνασκαφὲς τῆς Ἑταιρείας. Ἡ πρόοδος τοῦ Ἰδρύματός μας ὅμως δὲν ἐξαρτᾶται μόνον ἀπὸ τὸ Συμβούλιο. Χρειάζεται καὶ ἡ ἠθική, τουλάχιστον, συμμετοχὴ καὶ συμπαράσταση τῶν ἐταίρων κατὰ τὴν ἀντιμετώπιση τῶν ζητημάτων ποὺ δημιουργοῦνται. Καὶ ἡ συμπαράσταση αὐτὴ δὲν ὑπάρχει, ἢ τουλάχιστον δὲν εἶναι φανερή.

B.X.Π.

Ἔργα καὶ ἡμέραι

Δωρεές

Προσέφεραν χρηματικά ποσὰ γιὰ τοὺς σκοποὺς τῆς Ἑταιρείας:

Εἰς μνήμην Νικολάου Ζαφειροπούλου, οἱ κυρίες Αἰκατερίνη Γουλανδρῆ, Ἰφιγένεια Δεκουλάκου, Ροδονίκη Ἐτζέογλου, Κική Κουλιούμπα, Ἀγγελικὴ Λεμπέση, Νέλλη Λαζαρίδου, Αὐγὴ Χριστοδουλοπούλου Προυκάκη καὶ οἱ κύριοι Ἰωάννης Παπαποστόλου καὶ Πάρις Τσιτούρας.

Εἰς μνήμην Ἀθανασίου Γκέρτσου, οἱ κυρίες Αἰκατερίνη Γουλανδρῆ καὶ Ἑλλη Μαλάμου.

Εἰς μνήμην Ἰάσωνος Ρίζου, ἡ κυρία Λήδα Μουστάκα καὶ ὁ κύριος Χαράλαμπος Μουστάκας.

Εἰς μνήμην Κωνσταντίνου Θεοφίλη, ὁ κύριος Γεώργιος Πετρονάκος.

Ἰδιαίτερα σημαντικὴ δωρεὰ ἔκαμε γιὰ τοὺς σκοποὺς τῆς Ἑταιρείας ἡ κυρία Ματρώνα Ν. Εγον.

Ἡ κυρία Ἀθηνᾶ Γ. Καλογεροπούλου προσέφερε στὴν Ἑταιρεία τὸ σπανιότατο βιβλίον τοῦ Κυριακοῦ Πιττάκη *L'ancienne Athènes* (1835). Τὸ εἶχε χαρίσει στὴν κυρία Καλογεροπούλου ὁ ἀείμνηστος Ἄλκης Οἰκονομίδης.

ΠΕΝΘΗ

Με λύπη ἀναγγέλλεται ὁ θάνατος τῶν ἐπιτίμων ἐταίρων μας Ulrich Hausmann (19. 1. 1996) καὶ Ὀδυσσέως Ἐλύτη (18. 3. 1996), τοῦ ἰσοβίου ἐταίρου μας Νικολάου Ζαφειροπούλου (14. 5. 1996) καὶ τοῦ ἐπιτίμου Συμβούλου Jean Rouilloux (29. 5. 1996).

Α΄ ΤΑΚΤΙΚΗ ΓΕΝΙΚΗ ΣΥΝΕΛΕΥΣΗ ΤΟΥ 1996

ΠΡΑΚΤΙΚΟ

Στὴν Ἀθήνα σήμερα, Σάββατο 11 Μαΐου 1996, ὥρα 10 π.μ., ἔγινε στὴ μεγάλη αἴθουσα τοῦ μεγάρου τῆς Ἀρχαιολογικῆς Ἐταιρείας, Πανεπιστημίου 22, ἡ Πρώτη Τακτικὴ Γενικὴ Συνέλευση τῶν ἐταίρων, ἀπὸ τοὺς ὁποίους παραβρέθηκαν οἱ ἑξῆς:

69. Γεώργιος Δοντᾶς, 302. Βασίλειος Πετράκος, 72. Φανὴ Δροσογιάννη, 248. Ἀσπασία Ντίνα, 97. Μαρία Θεοκάρη, 319. Ἑλένα Ραυτοπούλου, 116. Σπυρίδων Κανίνιας, 318. Μέλπω Πωλογιώργη, 183. Μιχαὴλ Λουλλουπῆς, 132. Σπυρίδων Κοκκολιάδης, 334. Δέσποινα Σκορδᾶ, 128. Δημήτριος Κοζομπόλης, 399. Δωροθέα Χριστοπούλου, 209. Διονύσιος Μινῶτος, 286. Ροζαλίνδη Παπαντωνίου, 285. Ἐλπιδοφόρος Παπαντωνίου, 42. Νικόλαος Γκιολές, 291. Ἑλένη Παπασταύρου, 48. Τάσος Γριτσόπουλος, 340. Ἀλκμήνη Σταυρίδου, 259. Ἀγλαΐα Ὀρφανίδου, 176. Ἀγγελικὴ Λεμπέση, 20. Ντόρα Βασιλικοῦ, 254. Μαρία Οἰκονομάκου, 100. Σπυρίδων Ἰακωβίδης, 55. Ἡρακλῆς Δανιήλ, 93. Στέφανος Ἡμελλος, 339. Γεώργιος Σταϊνχάουερ, 391. Ἀθανάσιος Χατζηκακίδης, 301. Χαράλαμπος Πέννας, 249. Χρῆστος Ντούμας, 22. Γεώργιος Βελένης, 383. Μαρία Χαιρέτη, 43. Μαρία Παντελίδου Γκόφα, 181. Νικόλαος Βέλτοσ Λούβαρης, 398. Παναγιώτης Χριστόπουλος, 17. Ἑλένη Βάλτερ Καρύδνη, 305. Ἰωάννης Πετρόχειλος, 86. Νικόλαος Ζίας, 58. Ἰφιγένεια Δεκουλάκου, 330. Παναγιώτης Σιμωνῆς, 153. Χριστίνα Κουταλίδου, 50. Γεώργιος Δάικος, 261. Λυδία Παλαιοκρασσᾶ, 167. Γεώργιος Λάββας, 322. Αἰκατερίνη Ρωμοπούλου, 369. Παναγιώτης Τσελίκας, 57. Εὐαγγελία Δειλάκη, 109. Πέτρος Καλλιγᾶς, 158. Χαράλαμπος Κριτζᾶς, 288. Ἰωάννης Παπαποστόλου, 267. Μπεᾶτα Παναγοπούλου Κιτσικί, 187. Ἀλέξανδρος Μαζαράκης Αἰνιάν, 215. Εὐθυμία Μιχαηλίδου Νουάρου, 294. Λεωνίδας Παπίδας, 240. Λίδα Νασούφη Κροντηρᾶ, 79. Κλεοπάτρα Εὐστρατίου, 14. Δικαῖος Βαγιακάκος, 304. Γεώργιος Πετρουνάκος, 51. Μαρία Δαΐκου, 60. Ντίνα Πέππα Δελμούζου, 402. Ἄγγελος Χωρέμης, 149. Ἑλένη Κουνουσιώτου Μανωλέσσου, 65. Ἰορδάνης Δηρακόπουλος, 234. Λούση Μπρατζιώτου.

Πρὶν ἀπὸ τὴν ἔναρξιν τῶν ἐργασιῶν τῆς Συνέλευσης ὁ Πρόεδρος τοῦ Διοικητικοῦ Συμβουλίου τῆς Ἑταιρείας κύριος Γεώργιος Δοντᾶς διάβασε ἐπιστολὴ τοῦ ἰσοβίου ἐταίρου κ. Κωνσταντίνου Καλλία, ἡ ὁποία εἶχε ὡς ἑξῆς:

«Κύριε Πρόεδρε

Ἄπευθύνομαι σὲ σᾶς καὶ διὰ μέσου σας πρὸς ὅλα τὰ ἀγαπητά μου μέλη τῆς Ἀρχαιολογικῆς Ἑταιρείας.

Δύο αὐτὴν ἡμέρας μετὰ τὸ 8 μῆνες με ἔχουν καθηλώσει στὸ σπίτι καὶ δὲν μπορῶ σήμερον νὰ εἶμαι μαζί σας. Τὸ ἐνδιαφέρον μου ὅμως ἐξακολουθεῖ νὰ εἶναι πολὺ μεγάλο.

Ἐεκινᾶω ἀπευθύνοντας ἐγκάρδιο χαιρετισμὸ πρὸς ὅλους σας καὶ ἐκφράζω τὴν ἐκτίμησιν πρὸς τὸ ἔργον τῆς Ἑταιρείας σὴ μακρὰ ἱστορία της. Στὴ συνέχεια ὑποβάλλω μερικὰ σκέγεις μετὰ τὴν παράκλησιν νὰ γίνουσι δεκτὰ πρὸς τὸ συμφέρον τῆς Ἑταιρείας.

1. Ὁ συγκεντρωτικὸς ὁδηγός, ἡ ἀπογραφή ὄλων τῶν ἀνασκαφῶν, ἐξακολουθεῖ νὰ πιστεύω ὅτι εἶναι ἀπαραίτητος. Ἡ εὐρύτης τοῦ ἀντικειμένου δὲν δώσει ἐργασία καὶ σὲ πολλοὺς ἀρχαιολόγους.

2. Ἡ Δεύτερη Γενικὴ Συνέλευσις πού εἶχα προτείνει καὶ εἶχε γρηγορηθεῖ ἐξελίχθηκε σὲ Συνδιάσκεψιν. Τὸ ὄνομα δὲν ἐνδιαφέρει. Ἀλλὰ τὸ ἀντικείμενον δὲν μπορεῖ νὰ εἶναι ἡ ἀνάπτυξις ἑνὸς θέματος ἀλλὰ ἡ ἀνάπτυξις ἀπὸ τὸ Συμβούλιον ἑνὸς προγράμματος, καθὼς καὶ προτάσεις τῶν μελῶν πρὸς ἐνδεχόμενὴ συμπλήρωσίν του ἢ καὶ κάποιων ἀλλαγῶν. Ἡ κινητοποίησις τοῦ συνόλου τῆς Ἑταιρείας ἐπιδιώκει εὐρεία συμμετοχὴν σὲ πρῶτον βουλίας καὶ σὲ προτάσεις.

3. Μετὰ μεγάλην προπαρασκευὴν πρέπει νὰ ἐτοιμασθεῖ μιὰ ἐξόρμησις (ἀρχικὰ στὸ ἐσωτερικόν, ἀργότερα καὶ στὸ ἐξωτερικόν) γιὰ τὴν σημασίαν τῆς Ἑλληνικῆς Ἀρχαιολογίας. Πρέπει νὰ γίνουσι ἄλλα, ὄχι βήματα. Ἄν οἱ ἔνοπλοι δυνάμεις ἀσφαλίζουν τὰ σύνορά μας, ἰσότημα προσφέρουσι καὶ οἱ ἀρχαιότητες μας, οἱ ὁποῖες ἐξασφαλίζουν τὴν πολιτισμικὴ αἴγλην μας, τὸ πρωτεῖον τῆς Ἑλλάδος σὲν πολιτισμικὴ ἀποθησαύρισις τῆς ἀνθρωπότητος, ἀλλὰ καὶ ἀποτελοῦν τεκμήρια ἀδιάσειστα τῆς ἱστορίας μας.

Κύριε Πρόεδρε

Καὶ ἄλλες φορὲς ἀποχαιρέτησα ὅλους σας καὶ ἐξέφρασα καὶ τὴ βαθιὰ ἐκτίμησίν μου πρὸς τοὺς Ἑλλήνας ἀρχαιολόγους. Αὐτὴ τὴν φορὰ φοβοῦμαι ὅτι ὁ ἀποχαιρετισμὸς δὲν εἶναι οὐσιαστικὸς».

Στη συνέχεια ο κύριος Δοντᾶς κήρυξε τὴν ἔναρξη τῆς συνεδρίας καὶ κάλεσε τοὺς ἐταίρους νὰ ἐκλέξουν μὲ φανερὴ γηφοφορία Πρόεδρο καὶ Γραμματέα τῆς Συνέλευσης καὶ τοὺς ἀναπληρωτὲς τους. Πρόεδρος ἐκλέχθηκε ὁ κύριος Σπυρίδων Κοκκολιάδης, Ἀντιπρόεδρος ἡ κυρία Φανὴ Δροσογιάννη, Α΄ Γραμματεὺς ἡ κυρία Μαρία Παντελίδου Γκόφα καὶ Β΄ Γραμματεὺς ἡ κυρία Ἀσπασία Ντίνα.

Ὁ Πρόεδρος τῆς Συνέλευσης εὐχαρίστησε τοὺς παρισταμένους γιὰ τὴν ἐκλογὴ του καὶ ζήτησε ἀπὸ τοὺς ἐταίρους νὰ ἐκλέξουν μὲ μυστικὴ γηφοφορία πέντε μέλη τῆς Ἐξελεγκτικῆς Ἐπιτροπείας γιὰ τὴ χρῆση τοῦ 1996.

Μετὰ τὸ τέλος τῆς γηφοφορίας καὶ τὴ διαλογὴ τῶν γήφων ὁ Πρόεδρος τῆς Συνέλευσης ἀνακοίνωσε ὅτι γήφισαν 63 ἐταῖροι καὶ ἔλαβαν: ἡ κυρία Ἰφιγένεια Δεκουλάκου 61 γήφους, ὁ κύριος Γεώργιος Σταϊνχάουερ 59 γήφους, ὁ κύριος Ἰορδάνης Δημακόπουλος 58 γήφους, ὁ κύριος Πάντος Πάντος 58 γήφους, ὁ κύριος Τάσος Γριτσόπουλος 57 γήφους, ἡ κυρία Φανὴ Δροσογιάννη, ὁ κύριος Γεώργιος Δεσπίνης, ὁ κύριος Ἰωάννης Παπαποστόλου καὶ ἡ κυρία Ἡὼς Ζερβουδάκη ἀπὸ 1 γήφο. Συνεπῶς ἐκλέχθηκαν ὡς μέλη τῆς Ἐξελεγκτικῆς Ἐπιτροπείας οἱ πέντε πρῶτοι.

Ἀκολουθῶς ὁ Πρόεδρος τῆς Συνέλευσης κάλεσε τὸν Γενικὸ Γραμματέα τοῦ Διοικητικοῦ Συμβουλίου τῆς Ἐταιρείας κύριο Βασίλειο Χ. Πετράκο νὰ ἐκδέσει τὰ πεπραγμένα κατὰ τὸ 1995, καὶ ἐκεῖνος εἶπε τὰ ἑξῆς:

«Ἡ χρονιὰ ποὺ πέρασε ὑπῆρξε περίοδος δυσχερειῶν οἱ ὁποῖες συνεχίζονται. Οἱ δυσχέρειες ὀφείλονται, ὅπως γνωρίζετε, στὴν παραινωμένη οἰκονομικὴ κρίση, τῆς ὁποίας μία ἐκδήλωση, ὁ πληθωρισμὸς, ματαιώνει κάθε προσπάθεια μακρόχρονου σχεδιασμοῦ.

Ἡ χρονιὰ ὑπῆρξε καὶ γιὰ ἓναν ἄλλο λόγο δυσμενῆς, γιὰτὶ κατὰ τὴ διάρκειά της χάθηκαν πολλοὶ ἀγαπητοὶ ἐταῖροι, σὼν ὁποῖων τὴ βοήθεια στηριζόταν τὸ ἔργο τῆς Ἐταιρείας. Ὁ ἀριθμὸς τους εἶναι μεγάλος, γι' αὐτὸ δὲ τοὺς μνημονεύω μόνο· ἐκτενέστερα δὲ ὀμιλήσω κατὰ τὴν αὐριανὴ παρουσίαση τοῦ Ἔργου μας.

Στις 18 καὶ 23 Μαρτίου ἀπεβίωσαν ἡ Ἐφορος τῶν Ἀρχαιοτήτων Μαρία Σιγανίδου καὶ ἡ συνεργάτης τῆς Ἐταιρείας Βάνα Χατζημικάλη. Στις 11 Μαΐου ἀπεβίωσε ὁ τελευταῖος ἐταῖρος τῆς πρώτης

έκατονταετίας, Ἐφορος τῶν Βυζαντινῶν Ἀρχαιοτήτων Δημήτριος Πάλλας. Στις 21 Ἰουλίου ἀπεβίωσε ὁ Ἐφορος τῶν Ἀρχαιοτήτων Δελφῶν Εὐάγγελος Πεντάζος, καὶ στις 27 τοῦ ἴδιου μήνα ἡ Ἐπιμελήτρια τῶν Ἀρχαιοτήτων Ἄρτεμις Ὠνάσογλου. Στις 19 Αὐγούστου ἔφυγε ἡ Ρέα Κοτιώνη, Διευθύντρια ἐπὶ μακρὰ ἔτη τῆς Βιβλιοθήκης μας· στις 25 Αὐγούστου ἀπεβίωσε ἡ Ἰουλία Βοκοτοπούλου, Ἐφορος τῶν Ἀρχαιοτήτων Θεσσαλονίκης· στις 7 Σεπτεμβρίου ἔφυγε ἡ συνεργάτης μας ἀρχαιολόγος Ἑλένη Θεοχαράκη Τοιτούρα, καὶ στις 19 Σεπτεμβρίου ἀπεβίωσε ἡ Ἀγνή Σακελλαρίου.

Ἡ οἰκονομικὴ διαχείριση τῆς Ἐταιρείας ἐλέγχθηκε καὶ κατὰ τὸ 1995 ἀπὸ Ὀρκωτὸ Λογιστὴ, πέραν τοῦ λογιστικοῦ καὶ τοῦ ἐσωτερικοῦ ἐλέγχου ποὺ γίνεται συνεχῶς ἀπὸ τὰ εἰδικὰ τμήματα τοῦ Λογιστηρίου. Ἐπίσης ἔλεγχος τῆς διαχείρισης ἔγινε καὶ ἀπὸ τὴν Ἐλεγκτικὴ Ἐπιτροπεία, καὶ τὴν ἔκθεσὶ τῆς δὴ ἀκούσετε μετὰ τὴ δική μου.

Τῆς Βιβλιοθήκης ἔγινε χρῆση ἀπὸ 1.914 μελετιτῆς. Τὰ νέα βιβλία εἶναι 1.400, ἀπὸ τὰ ὁποῖα 418 ἀπὸ ἀγορά, 456 ἀπὸ ἀνταλλαγὴ καὶ 526 ἀπὸ δωρεά. Βιβλιοδετιθήθηκαν ἐπίσης 742 βιβλία, παλαιὰ καὶ νέα.

Τὸ Ἀρχεῖο τῆς Ἐταιρείας πλουτίστηκε μὲ τὰ κατάλοιπα τοῦ Δημητρίου Πάλλα, τὰ ὁποῖα προσέφερε ἡ κυρία Ἑλένη Πάλλα. Σύντομα δὴ ὑπάρξει κατάλογός τους, ὅπως ἔγινε μὲ τὸ Ἀρχεῖο Τραυλοῦ. Ἄρχισε καὶ προχώρησε σημαντικὰ ἡ κατάταξη καὶ ὁ κατάλογος τῶν σχεδίων τοῦ Ἀρχείου, στοιχείων ἀναντικατάστατων πλέον, γιατί πολλὰ ἀρχαῖα ποὺ αὐτὰ εἰκονίζουσι ἔχουσι καταστραφῆ. Συνεχίστηκε, καὶ ἐλπίζεται νὰ ὀλοκληρωθῆ μέσα στὸ 1996, ἡ συντήρηση τῶν μεγάλων φωτογραφιῶν τῆς Ἐκθεσῆς τῆς Ρώμης τοῦ 1911, ἔργο πολυδάπανο. Οἱ φωτογραφίες αὐτὲς δὴ δημοσιεύτουσιν. Συνεχίστηκε ἀκόμη ὁ πλουτισμὸς τοῦ κανονικοῦ Φωτογραφικοῦ Ἀρχείου μας, τοῦ ὁποῖου γίνεται χρῆση ἀπὸ τοὺς μελετιτῆς.

Οἱ δημοσιεύσεις μας κατὰ τὸ 1995 ὑπῆρξαν πολλῆς καὶ ἰδιαίτερα σημαντικῆς. Κυκλοφορήθηκαν ἡ *Ἀρχαιολογικὴ Ἐφημερὶς* τοῦ 1993, τὰ *Πρακτικὰ* τοῦ 1992, τὸ *Ἔργον* τοῦ 1994 καὶ ὁ *Μέντωρ* τοῦ 1995. Κυκλοφορήθηκαν ἐπίσης τὰ ἐξῆς βιβλία:

1. Νικολάου Δρανδάκη, *Βυζαντινὲς Τοιχογραφίες τῆς Μέσης Μάνης*, 2. Ἀρτέμιδος Ὠνάσογλου, *Ἡ Οἰκία τοῦ Τάφου τῶν Τριπόδων στὶς Μυκῆνες*, 3. Ντόρας Βασιλικοῦ, *Ὁ Μυκηνναϊκὸς πολι-*

ισμός, 4. Μαρίας Παντελίδου Γκόφα, *Ἡ Νεολιθικὴ Νέα Μάκρη*, Π, *Ἡ κεραμικὴ*, 5. Χρήστου Καρούζου, *Μικρὰ κείμενα*, 6. Βασιλείου Χ. Πετράκου, *Ἡ περιπέτεια τῆς ἑλληνικῆς ἀρχαιολογίας στὸν βίον τοῦ Χρήστου Καρούζου*, 7. Ernst Buschor, *Τὸ ἑλληνιστικὸ πορτραῖτο*, κατὰ μετάφραση τοῦ Προέδρου τῆς Ἑταιρείας Γεωργίου Δοντᾶ, 8. Βασιλείου Χ. Πετράκου, *Ὁ Μαραθῶν*, 9. Κωνσταντίνου Συριόπουλου, *Ἡ προϊστορικὴ κατοίκηση τῆς Ἑλλάδος καὶ ἡ γένεσις τοῦ ἑλληνικοῦ ἔθνους*, 10. Θεοδοσίας Στεφανίδου Τιβερίου, *Τὸ μικρὸ τόξο τοῦ Γαλερίου στὴ Θεσσαλονίκη*, 11. Ἐρσης Μπροῦσκαρη, *Ἡ ἐκκλήσια τοῦ Ἁγίου Γεωργίου τῶν Ἑλλήνων στὴ Βενετία*.

Τῶν ἐκδόσεων τῆς Ἑταιρείας δόθηκαν δωρεὰν σὲ Ἰδρύματα, Ὑπηρεσίες καὶ πρόσωπα δημοσιεύματα ἀξίας 9.735.832 δραχμῶν.

Οἱ συνεργάτες τῆς Ἑταιρείας κυρίες Γεωργία Μαλλοῦχου καὶ Οὐρανία Βιζυνοῦ προετοίμασαν τὸν τρίτο τόμο τοῦ Ἀρχείου τῶν Μνημείων τῶν Ἀθηνῶν καὶ τῆς Ἀττικῆς (ΑΡΜΑ). Ὁμοίως οἱ συνεργάτες τῆς Ἑταιρείας κυρία Βούλα Μπαρδάνη καὶ κύριος Γεώργιος Παπαδόπουλος συνέχισαν τὴ συλλογὴ ἐπιγραφῶν χάριν τοῦ συντασσομένου νέου Συντάγματος τῶν Ἐπιτυμβίων Μνημείων τῆς Ἀττικῆς (ΣΕΜΑ). Στὴν πρόοδο τοῦ ἔργου αὐτοῦ σημαντικὰ μᾶς βοήθησε ἡ Ἐφορὸς τῶν Ἀρχαιοτήτων καὶ ἑταῖρος κυρία Ἀγγελικὴ Λεμπέση.

Ὁλοκληρώθηκε ἡ καταγραφὴ τῶν κινητῶν ἀρχαίων τῶν ἀνασκαφῶν τῆς Ἑταιρείας στὴν Ἐλευσίνα, ἀνασκαφῶν ποὺ εἶχαν ἀρχίσει ἀπὸ τὸν Δημήτριο Φίλιο τὸ 1882 καὶ συνεχίστηκαν ἀπὸ τὸν Ἀνδρέα Σκιᾶ, τὸν Κωνσταντῖνο Κουρουγιώτη, τὸν Γεώργιο Μυλωνᾶ καὶ τὸν Ἰωάννη Τραυλό. Ἡ καταγραφὴ ἔγινε στὸν συντομότερο δυνατὸ χρόνο χάριν τῆς βοήθειας τῶν Ἐφόρων κυρίας Καράγιωργα καὶ κυρίας Παρλαμᾶ, καὶ ἀνήκει στὴν προετοιμασίαν τῆς ὀριστικῆς δημοσίευσης τοῦ μεγάλου ἱεροῦ, ἔργο τὸ ὁποῖο σᾶς ἔχει ἀναγγελεθῆ. Ἐκεῖνο ποὺ ἴσως δὲν γίνεταί ἀντιληπτὸ εἶναι ὅτι γιὰ τὸ ἀναγκαῖο αὐτὸ ἔργο, ποὺ ἔπρεπε νὰ εἶχε συντελεστῆ πλήρως μισὸν αἰῶνα πρὶν, δαπάνησε ἡ Ἑταιρεία πλεον τῶν 10.000.000 δραχμῶν, ὅσα χρειάστηκαν γιὰ τὴ μισοδοσίαν τῶν ἐπιστημόνων ποὺ ἔκαμαν τὴν καταγραφὴν ἀπὸ τὸν Ἰούνιον τοῦ 1993 ἕως τὸ τέλος Ἀπριλίου τῆς χρονιάς τούτης. Ἀνακοινῶνται τὰ στοιχεῖα αὐτὰ γιὰ νὰ δεικτῆ ὅτι τὸ ἔργο τῆς δημοσίευσης εἶναι πολὺ δαπανηρὸ ἂν δὲν γίνονται ἐγκαιρῶς, παράλληλα μὲ τὴν ἀνασκαφὴν, ὅσα εἶναι ἀναγ-

καΐα γι' αὐτήν. Εἶναι κάτι πού πολλοὶ ἀνασκαφεῖς τὸ λησμονοῦν, μὲ ἀποτέλεσμα νὰ βρίσκονται, μὲ τὸ τέλος τῆς ἀνασκαφῆς τους, ἐμπρὸς σὲ ἀνυπέρβλητα ἐμπόδια, ἀπὸ τὰ ὁποῖα τὸ χρηματικὸ εἶναι ἴσως τὸ μικρότερο.

Οἱ ἀνασκαφές μας, γιὰ τὶς ὁποῖες δὴ ἀκούσετε αὔριο ἐκτενωῶς, ἦσαν ἀρκετὲς καὶ τὰ ἀποτελέσματά τους ἐνδιαφέροντα καὶ σημαντικά. Ἐνασκαφές ἔγιναν στὸν Ραμνοῦντα, στὸν Θορικὸ καὶ τὴν Ἐλευσίνα, σὸ ἱερὸ τοῦ Ἀπόλλωνος Μαλεάτα, στὴν ἀρχαία Μεσσήνη, στὸν Θέρμο, στὸν προϊστορικὸ οἰκισμὸ τῶν Φιλίππων (Ντικιλί Τάς), στὴ Χριστιανικὴ Ἀμφίπολη, στὴ Θήρα, στὴν Ἰθάκη, στὴν Τήνο. Μελέτες καὶ συντηρήσεις ἔγιναν σὸ γυμνάσιο τῆς ἀρχαίας Ἀμφίπολης, στὴ Σύμη Βιάννου, στὸν Ζάκρο, στὴ Μινώα Ἀμοργοῦ, σὶς Φθιώτιδες Θῆβες.

Ἡ λειτουργία τῆς Σχολῆς Διδασκαλίας τῆς Ἱστορίας τῆς Τέχνης συνεχίστηκε γιὰ ἕβδομη χρονιά. Δίδαξε ὁ ἐταῖρος μας καθηγητὴς κύριος Γεώργιος Λάββας μὲ θέμα: «Τεχνοτροπία καὶ Κοινωνία. Ἡ τεχνοτροπία ὡς προσέγγιση κοινωνικῶν παραμέτρων καὶ ἱστορικῶν περιόδων».

Αὐτὸ ἦταν, σὲ γενικὲς γραμμές, τὸ φανερὸ ἔργο τῆς Ἐταιρείας κατὰ τὸ 1995. Ἐγιναν ἀκόμη καὶ ἄλλα τὰ ὁποῖα, ἐπειδὴ δὲν ἔχουν ὀλοκληρωθῆ, δὲν ἀνακοινῶνται. Τὸ ἔργο μας δὴ ἦταν μεγαλύτερο ἂν τὸ Δημόσιο ἐπιχορηγοῦσε ἐπαρκῶς τὴν Ἐταιρεία καὶ ἂν ἡ γενικὴ οἰκονομικὴ κατάσταση ἦταν σταθερή. Τὰ οικονομικὰ τῆς Ἐταιρείας ἐπηρεάστηκαν κατὰ τὸ 1995, ὅπως σὰς εἶπα ἤδη στὴν ἀρχὴ τῆς ἐκθεσῆς μου, ἀπὸ δύο παράγοντες, τὸν πληθωρισμὸ ὁ ὁποῖος δὲν μειώνεται καὶ τὴν πτώση τῶν ἐπιτοκίων. Τὸ Συμβούλιο εἶναι ὑποχρεωμένο νὰ ἀσκεῖ πολιτικὴ σκληρῆς οικονομίας γιὰ νὰ μὴ διγῆ τὸ κεφάλαιο τοῦ Ἰδρύματος. Φυσικὰ δὲν μένει ἀπρακτο. Κάνει συνεχεῖς ἐνέργειες γιὰ τὴν αὔξηση τῶν πόρων, οἱ ὁποῖες ἐλπίζεται ὅτι δὴ καταλήξουν σὲ εὐχάριστο ἀποτέλεσμα. Σ' αὐτὸ δὴ βοηθοῦσε ἂν οἱ ἐταῖροι πού ἔχουν τὴ δυνατότητα νὰ ἐπηρεάσουν πρὸς αὐτὴ τὴν κατεύθυνση ἔδειχναν μεγαλύτερο ἐνδιαφέρον πρὸς τὴν Ἐταιρεία καὶ πρὸς τὸ ἔργο πού εἶναι ὑποχρεωμένη νὰ κάμει ἂν θέλει νὰ εἶναι ἀντάξια τῆς παράδοσός της, ἡ ὁποία ὅμως ὑπάρχει καὶ μπορούμε νὰ τὴν ἐπικαλούμαστε μόνον ὅταν τὸ ἔργο τῶν παλαιότερων συνεχίζεται μὲ ἐπιτυχία καὶ ἀνανεωμένο σύμφωνα μὲ τὶς πνευματικὲς καὶ ἐπιστημονικὲς συνθῆκες τοῦ καιροῦ μας. Ἡ παράδοση λοιπὸν μᾶς ἐπιβάλλει τὴ συμπλήρωση τοῦ

ἔργου πού ἔκαμαν οἱ πρὶν ἀπὸ μᾶς, καὶ πιστεύουμε ὅτι αὐτὸ γίνεται μὲ ἐπιτυχία.

Οἱ ἐταῖροι πρέπει νὰ ἔχουν ὑπόγν τους ὅτι τὰ ἀρχαῖα καὶ ἡ ἐπιστημονικὴ μελέτη τους δὲν περιλαμβάνονται στὶς φροντίδες τῆς σημερινῆς ἐλληνικῆς κοινωνίας καὶ τῶν πολιτικῶν. Δὲν περιλαμβάνονται ἐπίσης στὶς φροντίδες τῶν ὑπηρεσιῶν τῆς Εὐρωπαϊκῆς Ἐνωσης, ὅπως ἔχουμε διαπιστώσει. Τὸ ζήτημα τῶν ἀρχαίων εἶναι λοιπὸν ἀποκλειστικὰ τῶν ἀρχαιολόγων καὶ τῶν ἀρχαιοφίλων, οἱ ὁποῖοι πρέπει νὰ βοηθοῦν τὴν Ἐταιρεία, πού ἐξακολουθεῖ νὰ ἀποτελεῖ τὴ συνισταμένη τῆς ἀρχαιολογικῆς δράσης στὴν Ἑλλάδα. Ὑπάρχουν βεβαίως καὶ ἄλλοι μὲ τοὺς δικούς μας σκοπούς, ἀλλὰ τὸ ἔργο τους εἶναι περιορισμένο καὶ συντελοῦν στὴ διάσπαση τῶν ἐλληνικῶν δυνάμεων.

Αὐτὰ εἶχε νὰ σᾶς ἀνακοινώσει, πολὺ σύντομα, τὸ Συμβούλιο γιὰ τὰ πεπραγμένα τοῦ 1995».

Μετὰ τὴν ἔκθεση τοῦ Γενικοῦ Γραμματέως ἀκολούθησε ἡ ἀνάγνωση τῆς ἔκθεσης τῆς Ἐξελεγκτικῆς Ἐπιτροπείας γιὰ τὸ ἔτος 1995 ἀπὸ τὴν Ἀ Γ ρ α μ μ α τ ἔ α τ ῆ ς Σ υ ν ἔ λ ε υ σ η ς κυρία Μαρία Παντελίδου Γκόφα, ἡ ὁποία ἔχει ὡς ἀκολούθως:

ΠΡΟΣ
ΤΗ ΓΕΝΙΚΗ ΣΥΝΕΛΕΥΣΗ ΤΩΝ ΕΤΑΙΡΩΝ
ΤΗΣ ΑΡΧΑΙΟΛΟΓΙΚΗΣ ΕΤΑΙΡΕΙΑΣ

Σύμφωνα με τις διατάξεις τῶν ἄρθρων 31 καὶ 32 τοῦ Ὄργανισμοῦ τῆς Ἀρχαιολογικῆς Ἐταιρείας, ἡ Ἐξελεγκτικὴ Ἐπιτροπὴ συντάσσει ἔκθεση σχετικὰ μετὸν ἔλεγχο τοῦ ἀπολογισμοῦ τοῦ λήξαντος ἔτους, τὴν ὁποία καὶ ὑποβάλλει πρὸς τὴ Γενικὴ Συνέλευση τῶν Ἐταίρων.

Κατὰ τὸ ἄρθρο 17 τοῦ Ὄργανισμοῦ τῆς Ἀρχαιολογικῆς Ἐταιρείας, ἡ τήρηση τῶν λογιστικῶν βιβλίων γίνεται κατὰ τὸ διπλογραφικὸ σύστημα μετὰ μηχανογραφικὸν τρόπον. Τὰ λογιστικὰ βιβλία ποὺ τηρήθησαν μετὰ τὸ σύστημα αὐτὸ εἶναι τὰ ἑξῆς: 1. Ἀναλυτικὸ Ἡμερολόγιον Ταμείου, 2. Ἀναλυτικὸ Ἡμερολόγιον Διαφόρων Πράξεων, 3. Συγκεντρωτικὸ Ἡμερολόγιον, 4. Συγκεντρωτικὸ Καθολικόν, 5. Καρτέλες κατὰ λογαριασμὸν Γενικοῦ Καθολικοῦ ἀναλυτικά, 6. Βιβλίον Ἐγγραφῶν Ἴσολογισμοῦ.

Βάσει τῶν καταχωρήσεων ποὺ ἔγιναν στὰ ἀνωτέρω λογιστικὰ βιβλία συντάχθηκε στὶς 31.12.1995 ὁ Ἴσολογισμὸς Περιουσιακῆς Καταστάσεως καὶ ὁ Πίνακας Ἀποτελεσμάτων Χρήσεως 1995. Οἱ ἀντίστοιχοι πίνακες ἐπισυνάπτονται στὸ τέλος τῆς ἔκθεσης. Παρατίθενται ἐν συνεχείᾳ ὀρισμένα σχόλια καὶ παρατηρήσεις ὡς πρὸς τοὺς λογαριασμοὺς.

ΕΝΕΡΓΗΤΙΚΟ

1. «Γήπεδα»: Ἐμφανίζεται ἡ ἀξία τῶν οἰκοπέδων κυριότητος τῆς Ἀρχαιολογικῆς Ἐταιρείας, ἡ ὁποία ἀνέρχεται σὲ 171.133.200 δρχ. σύμφωνα μετὰ ἀποτίμηση τοῦ ἔτους 1979. Ὑποχρέωση ἀναπροσαρμογῆς τῆς ἀξίας τους δὲν ὑπάρχει.
2. «Κτίρια»: Τὰ κτίρια κυριότητος τῆς Ἀρχαιολογικῆς Ἐταιρείας ἀπεικονίζονται στὸν Ἴσολογισμὸν μετὰ λογιστικὸν ἰσότιμον 8.550 δρχ. χάριν μνείας, λόγῳ τῆς ὀλοσχεροῦς ἀπόσβεσης τῆς ἀξίας τους κατὰ τὸ παρελθόν.
3. «Ἐγκαταστάσεις Κτιρίων, Μηχανολογικὸς Ἐξοπλισμὸς, Μεταφορικὰ Μέσα»: Στὸς τρεῖς αὐτοὺς λογαριασμοὺς ἐμφανίζεται τὸ ἀναπόσβεστο ὑπόλοιπον τῆς 31.12.1995 τῶν διαφόρων βελτιώσεων τῶν κτιριακῶν ἐγκαταστάσεων καὶ τοῦ μηχανολογικοῦ ἐξοπλισμοῦ.
4. «Ἐπιπλα καὶ Λοιπὸς Ἐξοπλισμὸς»: Τὸ ἔτος 1995 διατέθηκαν 2.296.856 δρχ. γιὰ τὴν προμήθειαν ἐπίπλων καὶ λοιποῦ ἐξοπλισμοῦ τῶν γραφείων τῆς Α.Ε., καθὼς ἐπίσης καὶ γιὰ τὴν προμήθειαν ἠλεκτρονικῶν ὑπολογιστῶν γιὰ τὴν κάλυψιν τῶν ἀναγκῶν τῆς Α.Ε.

5. «Βιβλία Ἀποθέματος»: Στὸ λογαριασμὸ αὐτὸ ἐμφανίζεται τὸ ἀναπόσβεστο ὑπόλοιπο τῶν ἐκτὸς συναλλαγῆς βιβλίων.
6. «Βιβλία Βιβλιοθήκης»: Γιὰ τὸν ἐμπλουτισμὸ τῆς Βιβλιοθήκης κατὰ τὸ ἔτος 1995 διατέθηκαν 13.989.954 δρχ. Τὸ ποσὸ αὐτὸ ἀφορᾷ τόσο τὴν ἀγορὰ βιβλίων ἀπὸ τὸ ἐσωτερικὸ καὶ τὸ ἐξωτερικὸ ὅσο καὶ τὰ βιβλιοδετικά.
7. «Βιβλία πρὸς Διάθεση»: Στὸ λογαριασμὸ αὐτὸ ἐμφανίζεται ἡ ἀξία τοῦ ὑπολοίπου τῶν πρὸς πώληση βιβλίων τῆς Α.Ε. σὲ τιμὴ κόστους, βάσει τῆς ἀξίας τοῦ χαρτιοῦ καὶ τῶν ἐξόδων γιὰ στοιχειοθεσία, ἐκτύπωση καὶ βιβλιοδεσία. Ἡ ἐκδοτικὴ δραστηριότητα τῆς Α.Ε. τὸ ἔτος 1995 ἀπορρόφησε τὸ ποσὸν τῶν 94.436.800 δρχ.
8. «Βιβλία ὑπὸ Ἐκδοση»: Τὸ ποσὸν τῶν 2.251.240 δρχ. ἀπεικονίζει τὴν ἀξία τῶν βιβλίων, τῶν ὁποίων δὲν εἶχε ὀλοκληρωθεῖ ἡ ἐκτύπωση κατὰ τὴν 31.12.1995.
9. «Πελάτες»: Στὸ λογαριασμὸ αὐτὸ ἀπεικονίζεται ἡ ἀπαίτηση τῆς Α.Ε. ἐκ τῆς πωλήσεως τῶν βιβλίων στὸ ἐξωτερικὸ.
10. «Χρεῶστες»: Στὸ λογαριασμὸ αὐτὸ ἀπεικονίζονται οἱ ἀπαιτήσεις τῆς Α.Ε. κατὰ τὴν 31.12.1995 ἀπὸ προκαταβολές ποῦ εἶχαν χορηγηθεῖ σὲ διαφόρους γιὰ τὰ «ΕΡΓΑ», τὶς ἴδιες ἀνασκαφές καὶ τὴν ἐκτέλεση διαφόρων ἐργασιῶν.
11. «Χρεόγραφα»: Τὰ διάφορα χρεόγραφα τοῦ χαρτοφυλακίου τῆς Α.Ε. τὴν 31.12.1995 ἀνέρχονται σὲ 796.520.405 δρχ. ἡ ἀποτίμηση ἔγινε βάσει τιμῶν κτήσεως ὡς μικροτέρων ἐκείνων τῆς μέσης τιμῆς Δεκεμβρίου 1995. Στὰ ὁμόλογα ἔχει γίνεи λογισμὸς δεδουλευμένων τόκων μέχρι 31.12.1995.
12. «Διαθέσιμα»: Στὴν ὁμάδα αὐτὴ τῶν λογαριασμῶν ἀναγράφονται ἐκτὸς ἀπὸ τὸ ὑπόλοιπο Ταμείου τῆς 31.12.1995 καὶ τὰ ὑπόλοιπα τῶν καταθέσεων τῆς Α.Ε. σὲ διάφορες Τράπεζες. Τὸ ὕψος τῶν διαθεσίμων τῆς 31.12.1995 ἀνέρχεται σὲ 796.743.945 δρχ.

ΠΑΘΗΤΙΚΟ

1. «Κεφάλαιο ἢ Καθαρὴ Θέση»: Εἶναι μία μαθηματικὴ ποσότητα ποῦ ἀπεικονίζει τὴν καθαρὴ περιουσία τῆς Α.Ε. κατὰ τὴν 31.12.1995, ὅπως αὐτὴ προκύπτει ἂν ἀπὸ τὸ Σύνολο τοῦ Ἐνεργητικοῦ ἀφαιρέσουμε τὸ Καθαρὸ Παθητικὸ. Ἡ καθαρὴ θέση τῆς 31.12.1995 ἀνέρχεται σὲ 1.007.420.876 δρχ.

2. «'Αποθεματικό Διαφορών 'Αποτίμησης Χρεογράφων»: Προέρχεται από την αναπροσαρμογή της αξίας των χρεογράφων κατά το παρελθόν και την αξία των δωρεάν διατεθέντων χρεογράφων. Προορισμός είναι ή κάλυψη ζημιών από ένδεχόμενη μεταβολή της τιμής τους κατά την εξόφληση.
3. «Πιστωτές»: Στην ομάδα αυτή των λογαριασμών εμφανίζονται οι υποχρεώσεις της Α.Ε. προς το Δημόσιο από παρακρατηθέντες φόρους αποδοτέους εντός του 1996, από κρατήσεις υπέρ ΙΚΑ μηνός Δεκεμβρίου 1995 και αποδοτέες το 1996, και από εισπραχθείσες έγγυήσεις από τους ένοικιαστές ακινήτων μας.
4. «Προμηθευτές»: Στο λογαριασμό αυτό απεικονίζεται ή υποχρέωση της Α.Ε. σε διάφορους προμηθευτές.
5. «Πιστώσεις Έργων»: Στην ομάδα αυτή των λογαριασμών απεικονίζονται τα υπόλοιπα των διαφόρων πιστώσεων που χορηγήθηκαν από το Δημόσιο στην Α.Ε. για τη χρηματοδότηση διαφόρων μεγάλων έργων.

ΑΠΟΤΕΛΕΣΜΑΤΑ ΧΡΗΣΕΩΣ 1995

ΕΣΟΔΑ

Τα πάσης φύσεως έσοδα της Α.Ε. κατά το έτος 1995 ανήλθαν σε δραχμές 331.834.467. Στο ποσό αυτό περιλαμβάνονται και 59.314.252 δρχ. που αντιστοιχούν σε δεδουλευμένους τόκους προθεσμιακών καταθέσεων, εντόκων γραμματίων Έλληνικού Δημοσίου και όμολόγων ΕΤΒΑ κλπ. μη εισπραχθέντων το 1995 και εισπρακτέων το επόμενο έτος, κατά την εξόφληση των διαφόρων τίτλων. Συνεπώς τα πράγματι εισπραχθέντα έσοδα ανήλθαν σε 272.520.215 δρχ.

ΕΞΟΔΑ

Τα πάσης φύσεως έξοδα (δαπάνες) της Α.Ε. διακρίνονται σε δύο μεγάλες κατηγορίες, στις Δαπάνες Έκπληρώσεως του Σκοπού της Α.Ε. και στις Λειτουργικές Δαπάνες. Οί δαπάνες έτους 1995 ανήλθαν σε 333.677.535 δρχ.

ΓΕΝΙΚΕΣ ΠΑΡΑΤΗΡΗΣΕΙΣ

Ευχαρίστως αναφέρουμε στους εταίρους ότι, όπως προκύπτει από τον έλεγχο τον οποίο διενεργήσαμε, το Διοικητικό Συμβούλιο της 'Αρχαιολο-

γικής Έταιρείας εφαρμόζει με σταθερότητα και συνέπεια συνετή πολιτική ως προς τη διαχείριση των οικονομικών του Ίδρύματος, τη διεξαγωγή των ανασκαφών, την αύξηση των δημοσιευμάτων, τον πλουτισμό της Βιβλιοθήκης και του Αρχείου και την εκπόνηση μεγάλων αρχαιολογικών και αρχαιογνωστικών έργων. Στο έργο αυτό συμπαρίσταται το προσωπικό της Έταιρείας με γνώση, ικανότητες και προθυμία. Πολύτιμη επίσης υπήρξε η βοήθεια του Όρκωτου Έλεγκτου στη διεξαγωγή της οικονομικής διαχείρισης.

ΠΡΟΤΑΣΗ

Από τον έλεγχο που διεξήχθη επιβεβαιώθηκαν τα αναφερόμενα στον Ίσολογισμό υπόλοιπα των λογαριασμών, καθώς επίσης και η ορθότητα και ακρίβεια στην τήρηση των βιβλίων και στοιχείων. Οί δαπάνες που έγιναν συνοδεύονται από πλήρη και νόμιμα δικαιολογητικά και είναι μέσα στα όρια των πιστώσεων του Προϋπολογισμού. Δεν διαπιστώθηκε καμία παράλειψη, ανωμαλία ή διαχειριστική αταξία, και προτείνουμε την άπαλλαγή του Δ.Σ. από κάθε ευθύνη.

Ἡ Ἐξελεγκτικὴ Ἐπιτροπὴ

ΑΝΑΣΤΑΣΙΟΣ ΓΡΙΤΣΟΠΟΥΛΟΣ, ΙΦΙΓΕΝΕΙΑ ΔΕΚΟΥΛΑΚΟΥ

ΙΟΥΡΔΑΝΗΣ ΔΗΜΑΚΟΠΟΥΛΟΣ, ΠΑΝΤΟΣ ΠΑΝΤΟΣ, ΓΕΩΡΓΙΟΣ ΣΤΑΪΝΧΑΟΥΕΡ

Μετὰ τὸ πέρασ τῆς ἀνάγνωσος ὁ Πρόεδρος τῆς Συνέλευσης κάλεσε τοὺς ἐταίρους νὰ ἐγκρίνουν ἢ νὰ ἀπορρίψουν τὴ διαχείριση τοῦ 1995 καὶ νὰ ἀπαλλάξουν τὰ μέλη τοῦ Συμβουλίου ἀπὸ τὶς εὐθύνες τους. Ἡ Συνέλευση ἐνέκρινε παμψηφεί τὴ διαχείριση τοῦ 1995 καὶ ἡ συνεδρία ἔληξε περὶ τὴν 11.30 π.μ.

Ἄ Ο Πρόεδρος

ΣΠΥΡΙΔΩΝ ΚΟΚΚΟΛΙΑΔΗΣ

Ἄ Η Α΄ Γραμματεὺς

ΜΑΡΙΑ ΠΑΝΤΕΛΙΔΟΥ ΓΚΟΦΑ

Ἄ Η Ἀντιπρόεδρος

ΦΑΝΗ ΔΡΟΣΟΓΙΑΝΝΗ

Ἄ Η Β΄ Γραμματεὺς

ΑΣΠΑΣΙΑ ΝΤΙΝΑ

ΙΣΟΛΟΓΙΣΜΟΣ ΤΗΣ

ΕΝΕΡΓΗΤΙΚΟ

ΠΑΓΙΟ ΕΝΕΡΓΗΤΙΚΟ		229.127.509
Γήπεδα	171.133.200	
Κτίρια	8.550	
Έγκαταστάσεις Κτιρίων	6.848.111	
Μηχανολογικός Έξοπλισμός	535.503	
Μεταφορικά Μέσα	71.705	
Έπιπλα και Λοιπός Έξοπλισμός	13.579.149	
Βιβλία Άποθέματος (έκτος συναλλαγής)	3.000.000	
Βιβλία Βιβλιοθήκης	<u>33.951.291</u>	
ΚΥΚΛΟΦΟΡΟΥΝ ΕΝΕΡΓΗΤΙΚΟ		263.366.501
Βιβλία προς Διάθεση (βιβλία άπογραφής)	166.678.461	
Βιβλία προς Διάθεση Έκδόσεως 1995	94.436.800	
Βιβλία υπό Έκδοση	<u>2.251.240</u>	
ΑΠΑΙΤΗΣΕΙΣ		93.708.274
Πελάτες	6.424.602	
Χρεώστες	<u>87.283.672</u>	
ΧΡΕΟΓΡΑΦΑ		796.520.405
ΔΙΑΘΕΣΙΜΑ		796.743.945
Ταμείο	5.965.498	
Καταθέσεις Ταμειυτηρίου και Προθεσμίας	<u>790.778.447</u>	
Μεταβατικοί Λογαριασμοί Ένεργητικοῦ		<u>64.946.879</u>
ΣΥΝΟΛΑ		<u><u>2.244.413.513</u></u>

ΠΙΣΤΟΠΟΙΗΤΙΚΟ ΕΛΕΓΧΟΥ ΟΡΚΩΤΟΥ ΛΟΓΙΣΤΟΥ-ΕΛΕΓΚΤΟΥ

Έλεγξαμε τις άνωτέρω Οικονομικές Καταστάσεις τής Άρχαιολογικής Έταιρείας, τής χρήσεως που έληξε την 31η Δεκεμβρίου 1995. Ο Έλεγχός μας έγινε σύμφωνα με τις έλεγκτικές διαδικασίες που κρίναμε κατάλληλες, βάσει των άρχων και κανόνων έλεγκτικής που ακολουθεί τὸ Σώμα Όρκωτων Έλεγκτων. Τέθηκαν στη διάθεσή μας τὰ βιβλία και στοιχεία που τήρησε ή Άρχαιολογική Έταιρεία και μᾶς δόθηκαν οί άναγκαῖες για τὸν έλεγχο πληροφορίες και επεξηγήσεις που ζητήσαμε. Έλήφθησαν υπόψη οί διατάξεις του «Όργανισμοῦ» και

31ΗΣ ΔΕΚΕΜΒΡΙΟΥ 1995

ΠΑΘΗΤΙΚΟ

ΚΕΦΑΛΑΙΟ	1.007.420.876
Υφιστάμενο κατά την 31. 12. 1995	
ΑΠΟΘΕΜΑΤΙΚΟ	143.673.982
Διαφορά Άποτιμήσεως Χρεογράφων	
ΠΙΣΤΩΤΕΣ	14.694.230
Έλληνικό Δημόσιο-Όφειλόμενοι Φόροι ΦΜΥ/ΦΕΠ	4.503.410
Άσφαλιστικοί Όργανισμοί-ΙΚΑ	8.377.200
Έγγυήσεις Μισθωμάτων Άκινήτων	<u>1.813.620</u>
ΠΡΟΜΗΘΕΥΤΕΣ	6.474.454
ΠΙΣΤΩΣΕΙΣ ΕΡΓΩΝ	1.072.149.971

ΣΥΝΟΛΑ

2.244.413.513

του «Οικονομικού Κανονισμού» αυτής. Σχευική έκθεση από τον έλεγχο των άνωτέρω Οικονομικών Καταστάσεων δά διαβιβασθεϊ στη Διοίκηση της Άρχαιολογικής Έταιρείας.

Άθήνα, 26 Άπριλίου 1996

Ό Όρκωτός Λογιστής-Έλεγκτής
 ΑΝΔΡΕΑΣ Ι. ΠΑΠΑΝΙΚΟΛΑΟΥ
 ΕΝΩΣΗ ΟΡΚΩΤΩΝ ΛΟΓΙΣΤΩΝ Α.Ε.Ο.Ε.

ΑΠΟΤΕΛΕΣΜΑΤΑ

ΕΞΟΔΑ

ΔΑΠΑΝΕΣ ΕΚΠΛΗΡΩΣΕΩΣ ΣΚΟΠΟΥ		48.640.802
Πρόγραμμα Άνασκαφών	14.942.709	
Πρόγραμμα Δημοσιεύσεων	10.098.684	
Άξιοποίηση Αρχείου	3.370.014	
Ξενώνες	461.994	
Σχολή Διδασκαλίας της Ιστορίας της Τέχνης	1.578.420	
Δωρεάν Διατεθεισες Έκδόσεις	9.755.832	
Ύποτροφίες	993.249	
Οικονομικές Ένισχύσεις Φιλανθρωπικού και Έπιστημονικού Σκοπού	<u>7.439.900</u>	
ΛΕΙΤΟΥΡΓΙΚΕΣ ΔΑΠΑΝΕΣ		285.036.733
Άποδοχές Προσωπικού (έπιστημονικού και διοικητικού)	125.514.726	
Έργοδοτικές Εισφορές	33.197.015	
Άποσβέσεις	49.905.607	
Φόροι και Τέλη	11.571.626	
Γενικά Έξοδα	<u>64.847.759</u>	
ΣΥΝΟΛΑ		<u><u>333.677.535</u></u>

Άθηναι,

Ό Πρόεδρος
ΓΕΩΡΓΙΟΣ Σ. ΔΟΝΤΑΣ

Ό Γενικός Γραμματεύς
ΒΑΣΙΛΕΙΟΣ Χ. ΠΕΤΡΑΚΟΣ

ΧΡΗΣΕΩΣ 1995

ΕΣΟΔΑ

1. Μισθώματα Ἀκινήτων	34.117.488
2. Εισπράξεις Ἐναντι Δαπανῶν Αἴθουσας Διαλέξεων	1.205.000
3. Μισθώματα Αἴθουσας Διαλέξεων-Δεξιῶσεων	1.195.000
4. Σχολή Διδασκαλίας τῆς Ἱστορίας τῆς Τέχνης	3.555.000
5. Δωρεές Διαφόρων	1.370.000
6. Ἐπιχορηγήσεις Κρατικές	31.000.000
7. Συνδρομές Ἐταίρων	427.000
8. Τόκοι Ἐντόκων Γραμματίων Ἑλληνικοῦ Δημοσίου	20.543.471
9. Τόκοι Προθεσμιακῶν Καταθέσεων	49.093.201
10. Τόκοι Καταθέσεων Λογαριασμῶν Ταμιευτηρίου	26.130.173
11. Τόκοι Ἀνασκαφῶν Α.Ε.	349.177
12. Ἔσοδα Κληροδοτημάτων	4.890.000
13. Μερίσματα Μετοχῶν Ε.Ε.Ε.Χ.	77.400.000
14. Μερίσματα Μετοχῶν Ε.Τ.Ε.	18.721.800
15. Μερίσματα Μετοχῶν Τραπεζῆς Ἑλλάδος	3.067
16. Τόκοι Ὁμολόγων ΕΤΒΑ	36.476.345
17. Τοκομερίδια Παλαιῶν Ὁμολογιακῶν Δανείων	299.944
18. Καθαρὰ Ἔσοδα Πωλήσεως Βιβλίων	11.907.356
19. Διάφορα Ἔσοδα	<u>13.150.445</u>
	331.834.467
Ἐπίλοιπο πρὸς ἐξίσωση	<u>1.843.068</u>
	<u><u>333.677.535</u></u>

31 Δεκεμβρίου 1995

Ἡ Προϊσταμένη τοῦ Λογιστηρίου

ΕΛΕΝΗ Γ. ΒΑΖΑΚΗ

ΕΜΕΙΣ ΚΑΙ ΤΑ ΑΡΧΑΙΑ

ΤΟ ΕΠΤΑΠΥΡΓΙΟ:
ΕΝΑ ΜΝΗΜΕΙΟ ΤΗΣ ΘΕΣΣΑΛΟΝΙΚΗΣ

Δὲν εἶναι ἡ πρώτη φορά πού θά ὀμιλήσω ἐπαινετικά γιά τὸν φάκελο, πού ἡ 9η Ἐφορεία Βυζαντινῶν Ἀρχαιοτήτων ετοίμασε γιά τὸ Ἐπταπύργιο τῆς Θεσσαλονίκης. Τὸ κυριακὸ αὐτὸ συγκρότημα προκαλεῖ τὸ ἐνδιαφέρον διότι εἶναι μνημειακὸ, ἔχει ἱστορικότητα, δεσπόζουσα θέση μέσα στὴν πόλη καὶ ἀνάγκη νὰ ἐπανενταχθῆ στὴ σύγχρονη ζωὴ τῆς μετὰ τὴν ἀπομάκρυνση τῶν φυλακῶν.

Ὁ φάκελος πού ἔχει ετοιμάσει ἡ ὁμάδα ἀρχιτεκτόνων τῆς 9ης Ἐφορείας μὲ ἐπικεφαλῆς τὸν κύριο Φ. Ὁραιόπουλο εἶναι μία ἐπιμελέστατη πρώτη γραφὴ τοῦ θέματος, μὲ σχέδια συνόλου καὶ ἐπὶ μέρους τμημάτων τοῦ συγκροτήματος καὶ μὲ μία γενικὴ εἰσαγωγικὴ περιγραφὴ, πού στηρίζεται κυρίως στὸ τί βλέπουμε σήμερα. Σύμφωνα μὲ τὴν περιγραφὴ αὐτή, ἐντοπίζονται δύο βασικὲς ἐνότητες: «ἐκείνη πού συνιστᾷ τὸ βυζαντινὸ φρούριο (μέσα στὸ ὁποῖο περιλαμβάνονται καὶ οἱ ὀθωμανικὲς κατασκευές), καὶ ἐκείνη πού συνιστᾷ τὸ συγκρότημα τῶν νεωτέρων φυλακῶν».

Ἔχω τὴ γνώμη ὅτι ὕστερα ἀπὸ αὐτὴ τὴν πρώτη καταγραφὴ καὶ ἐπισήμανση βρισκόμαστε στὴν ἀρχὴ μακροχρόνιας καὶ δαπανηρῆς ἔρευνας γιά τὴ γνώση καὶ κατανόηση τοῦ μνημείου σὲ ὅλες τὶς περιόδους τῆς ζωῆς του, ἀκόμη καὶ σ' αὐτὲς πού σήμερα δὲν φαίνονται, διότι εἶναι καλυμμένες ἀπὸ νεώτερες κατασκευές. Βασικὲς πληροφορίες, ὅπως ἡ ἀκριβὴς χρονολόγηση τῆς ἵδρυσης, τῶν φάσεων καὶ τῶν λειτουργιῶν τοῦ συγκροτήματος κατὰ περίόδους, δὲν εἶναι ἀκόμη πολὺ καλὰ γνωστές. Μόνο μὲ τὴν πλήρη ἱστορικὴ καὶ ἀρχαιολογικὴ τεκμηρίωση θά κατανοήσουμε τὸ μνημεῖο καὶ θά μπορέσει κανεὶς νὰ ὀδηγηθῆ στὸ ποιὲς στερεωτικὲς καὶ ἀναστηλωτικὲς ἐργασίες εἶναι ἀναγκαῖο νὰ πραγματοποιηθοῦν μετὰ τὴν ἀπομάκρυνση τῶν φυλακῶν. Ἀλλιῶς εἶμαστε ὑποχρεωμένοι νὰ βγάζουμε συμπεράσματα μόνο μὲ ὅ,τι βλέπουμε. Προτάσεις χρονοδιαγραμμάτων, ὅπως «οἱ ἐργασίες θά διαρκέσουν 21 περίπου μῆνες, κατὰ τοὺς ὁποίους θά ἀπασχοληθῆ ἐργατοτεχνικὸ προσωπικὸ 18 ἀτόμων» καὶ «ἡ συνολικὴ δαπάνη ὑπολογίζεται στὸ ποσὸ τῶν 120.000.000 δρχ.» εἶναι ἐ-

πικίνδυνο να εφαρμοστούν χωρίς να έχει προηγηθῆ ἡ κατανόηση τῆς ἰστορίας τοῦ μνημείου.

Ὁ Ὄργανισμὸς τῆς Πολιτιστικῆς Πρωτεύουσας ὀργανώνει σήμερα ἡμερίδα γιὰ τὶς χρήσεις τοῦ Ἑπταπυργίου, στὴν ὁποία ἐκδέτω τὴν ἀπογῆ μου ἀναφερόμενος ἐν συνεχείᾳ καὶ στὴν πρώτη ἀπὸ τὶς δύο προτάσεις ποὺ ἔχω νὰ κάνω. Πιστεύω ὅτι ἓνα μνημεῖο εἶναι μνημεῖο, ὅπως τὸ σπίτι σπίτι καὶ τὸ σχολεῖο σχολεῖο. Τὸ μνημεῖο δὲν εἶναι κῶρος διαθέσιμος πρὸς ἐνοικίαση, καὶ ὁ μόνος ρόλος του στὸν πολιτισμὸ εἶναι αὐτὸς τοῦ μνημείου, τοῦ φορέα δηλαδὴ ἱστορικῆς μνήμης καὶ παιδείας. Πιστεύω δηλαδὴ ὅτι ἓνα μνημεῖο δὲν ἔχει χρήσεις, ἀπλῶς μπορεῖ νὰ φιλοξενεῖ ἐκδηλώσεις. Καὶ αὐτὴ εἶναι ἡ πρώτη πρότασή μου γιὰ τὸ Ἑπταπύργιο: νὰ μὴ δοθοῦν χρήσεις, ἀλλὰ νὰ παραμείνει μνημεῖο μὲ δυνατότητα ἐκδηλώσεων.

Ἐπιπλέον τῆς ἀρμόδιας γιὰ τὴ διάσωση τῶν μνημείων Ἑπταπυργίου τοῦ Κράτους καὶ τῶν ἄλλων φορέων τῆς πόλεως εἶναι ὄχι νὰ βρεῖ χρήσεις γιὰ τὸ Ἑπταπύργιο, ἀλλὰ νὰ ἐντοπίσει καὶ νὰ παρουσιάσει τὰ χαρακτηριστικὰ αὐτοῦ τοῦ ἱστορικοῦ φρουριακοῦ συγκροτήματος ποὺ τὸ καθιστοῦν μνημεῖο, καὶ νὰ προτείνει διαμόρφωση κῶρων κατάλληλων νὰ φιλοξενήσουν διάφορες ἐκδηλώσεις.

Λέγοντας «μνημεῖο», στὴν περίπτωση τοῦ Ἑπταπυργίου, δὲν ὑποστηρίζω κάποια βυζαντινὴ «καθαρότητα» του, ἀλλὰ ἓνα σύνολο ἀξιολογημένων καὶ ἐπιλεγμένων φάσεων του, ποὺ δὲ καθιστοῦν τὴν ἱστορία του μέσα στοὺς αἰῶνες «ἀναγνώσιμη». Μέσα σ' αὐτὴ τὴ διαδικασία καὶ οἱ νεώτερες φυλακὲς ἔχουν τὸ μερίδιό τους.

Ἀσφαλῶς μία τέτοια δουλειὰ ἔχει μακρὰ διαδικασία καὶ δὲν εἶναι δυνατόν τὸ Ἑπταπύργιο νὰ εἶναι «ἔτοιμο» τὸ 1997. Καὶ ἐδῶ ἔρχομαι στὴ δεύτερη πρότασή μου: ἀξιοπρεπέστατο γιὰ τὴν πόλη θέμα καὶ θέαμα κατὰ τὸ 1997 εἶναι νὰ παρουσιάσει τὸν σεβασμὸ καὶ τὴ σωφροσύνη, μὲ τὴν ὁποία μία πολιτιστικὴ πρωτεύουσα τῆς Εὐρώπης ἀντιμετωπίζει τὴν πολιτιστικὴ τῆς κληρονομιά, ἀνοίγοντας τὸ ἐργατάξιο τοῦ Ἑπταπυργίου στοὺς κατοίκους καὶ στοὺς ἐπισκέπτες τῆς.

Τὰ μνημεῖα εἶναι βουβὰ καὶ δὲν διαμαρτύρονται ὅταν κακοποιοῦνται ἢ ἀδικοῦνται. Ἐκδικοῦνται ὅμως μ' ἓναν δικό τους τρόπο: παύουν νὰ ἀκτινοβολοῦν ἱστορικότητα, ὅταν ὕστερα ἀπὸ μία θεβιασμένη «ἀξιοποίησή» τους ἔχουν μετατραπῆ ἀπλῶς σὲ ντεκόρ τῶν πόλεων.

ΧΑΡΑΛΑΜΠΟΣ ΜΠΑΚΙΡΤΖΗΣ

ΑΠΟ ΤΟΝ ΚΟΣΜΟ ΤΩΝ ΑΡΧΑΙΩΝ

ΧΑΡΑΚΤΗΡΙΣΤΙΚΑ ΤΗΣ ΑΘΗΝΑΪΚΗΣ ΔΗΜΟΚΡΑΤΙΑΣ

Ἐπειδὴ σήμερα διανύομε μιὰ περίοδο κατὰ τὴν ὁποία γίνεται συνεχῆς λόγος γιὰ τὰ «δικαιώματα τοῦ Ἀνθρώπου» ὑπὸ διάφορες μορφές, καὶ δὲν ἀκούγεται πουθενὰ ὅτι τὰ δικαιώματα αὐτὰ συνοδεύονται ἀναγκαστικὰ ἀπὸ τὰ καθήκοντα τοῦ πολίτη, καλὸν εἶναι νὰ ὑπενθυμίζεται ὅτι τὸ πρότυπο τῆς ἀθηναϊκῆς δημοκρατίας τοῦ 5ου π.Χ. αἰῶνος μακρὰν ἀπέχει ἀπὸ τὴν ἐξωραϊσμένη εἰκόνα ποῦ μᾶς παρουσιάζει τὸ περίφημο κείμενο τοῦ Θουκυδίδου, τὸ γνωστὸ ὡς *Ἐπιτάφιος λόγος*, ποῦ ἐκφώνησε ὁ Περικλῆς γιὰ τοὺς πρώτους νεκροὺς τοῦ Πελοποννησιακοῦ πολέμου. Σὲ μιὰ τέτοια στιγμή φυσικὸ εἶναι, καὶ ἀσφαλῶς αὐτὸς ἦταν ὁ σκοπὸς τοῦ Θουκυδίδου, νὰ ἐξαρθοῦν οἱ μεγάλες ἀρετὲς τοῦ πολιτεύματος ποῦ ἐξασφάλιζε τὴν εὐνομία καὶ τὴν ὁμαλότητα καὶ ὁδηγοῦσε τὴν πολιτεία πρὸς τὸ μεγαλεῖο, ἀλλὰ νὰ μὴν ἀναφερθοῦν οἱ αὐστηρότητες τῆς Δημοκρατίας, οὔτε οἱ περιορισμοὶ τῆς λαϊκῆς κυριαρχίας, οὔτε οἱ κίνδυνοι ποῦ διέτρεχαν ὅσοι ἀσχολοῦνταν μὲ τὸ δημόσιο πράγμα σὲ μιὰ πολιτεία ποῦ κόκλαζε ἀπὸ ἔντονο βιολογικὸ παλμό, ὁ ὁποῖος ἔχει ὡς σύντροφο τὸ πάθος ποῦ συχνὰ ὁδηγεῖ σὲ ἀλόγιστες πράξεις.

Μιὰ πρώτη ἐπιβαλλόμενη παρατήρηση γιὰ τὸ ἀθηναϊκὸ πολίτευμα τοῦ 5ου αἰῶνος εἶναι ὅτι δὲν ὑπῆρξε καρπὸς ἐφαρμογῆς μιᾶς ιδεολογίας «περὶ ἐλευθερίας καὶ ἰσότητας», ἀφοῦ ἡ ἐλευθερία τὴν ἐποχὴ ἐκείνη δὲν ἦταν φυσικὴ κατάσταση ἀλλὰ νομικὴ ιδιότητα. Ἐνα ἐλεύθερο ἄτομο μπορεῖ νὰ γινόταν δοῦλος ἐὰν αἰχμαλωτιζόταν στὸν πόλεμο, καὶ ἀντιστρόφως νὰ ἐπαναποκτοῦσε τὴν ἐλευθερία του ἐὰν οἱ συγγενεῖς του ἢ ἡ πολιτεία του τὸν ἐξαγόραζαν. Ὅσον ἀφορᾷ τὴν ἰσότητα, δὲν πρέπει νὰ παραβλέπομε τὸ γεγονός ὅτι οἱ βάσεις τῆς ὁποῖας ἔδωσε ὁ Σόλων στὸ δημοκρατικὸ πολίτευμά του ἦσαν τιμολο-

[Τὸ κείμενο ποῦ δημοσιεύεται ἐδῶ ἀποτελεῖ διάλεξη ποῦ ἔδωσε ὁ κύριος Ἄγγελος Βλάχος στὸ Ἐθνικὸ Ἀρχαιολογικὸ Μουσεῖο, στίς 7 Ἰουνίου 1995.]

κρατικές. Ὁ πληθυσμὸς τῆς Ἀττικῆς διαιρέθηκε σὲ τέσσερις τάξεις: πεντακοσιομέδιμνοι, ἵππεῖς, ζευγῆται, θῆται. Ἴσωνομία ὑπῆρχε βεβαίως γιὰ ὅλους, δηλαδὴ ὅλοι ἦσαν ἴσοι ἐνώπιον τοῦ νόμου. Ἦταν, ἂν θέλετε, μιὰ παθητικὴ ἰσωνομία. Ἀντιθέτως, ἄρχοντες, βουλευτὲς ἢ ἄλλοι ἀξιοματοῦχοι μπορούσαν νὰ γίνουν μόνο πολῖτες ποὺ ἀνῆκαν στὶς πρῶτες δύο τάξεις, καὶ ἀργότερα καὶ στὴν τρίτη τάξη. Ὅσον ἀφορᾷ τοὺς θῆτες, αὐτοὶ μπορούσαν νὰ ἐκλεγοῦν μέλη τῶν δικαστηρίων, καὶ ἡ ἀπονομὴ τῆς Δικαιοσύνης εἶναι βασικὸ λειτούργημα τοῦ Κράτους. Ἐνεργὸς ἰσωνομία, ἐπομένως, δὲν ὑπῆρχε.

Ἀφοῦ δὲν ἦταν μιὰ ἰδεολογία ποὺ ὤδησε τὸν Σόλωνα νὰ ὀργανώσει τὸ πολίτευμα ποὺ ὀνομάστηκε Δημοκρατία, τί τὸν ὀδήγησε νὰ τὸ κάνει; Τὸν ὀδήγησε ἡ ἀνάγκη νὰ δημιουργήσει μιὰ κατάσταση ποὺ νὰ ἐξασφαλίζει, ὅσο τοῦτο εἶναι δυνατόν, τὴν κοινωνικὴ ἡρεμία, ἐπιμερίζοντας τὴν ἀσκηση τῆς ἐξουσίας σὲ διάφορους φορεῖς, λαβαίνοντας πρακτικὰ καὶ εἰδικὰ μέτρα καὶ ὄχι ἐξαγγέλλοντας γενικὲς ἀφηρημένες ἀρχές.

Κατάργησε τὸν ἀπάνθρωπο δεσμό τοῦ «δανεῖζεσθαι ἐπὶ σώμασι» καὶ ἀκύρωσε ὅλα τὰ χρέη, ἱκανοποιώντας τὶς κατώτερες τάξεις. Σταμάτησε ἔτσι ἡ αἱμορραγία τῆς Ἀττικῆς, ποὺ ἀπομιλωνόταν ἀπὸ πληθυσμὸ: ὅσοι κινδύνευαν νὰ γίνουν δοῦλοι, ἐπειδὴ δὲν μπορούσαν νὰ πληρώσουν τὰ χρέη τους, ἔφευγαν μυστικὰ ἀπὸ τὴν Ἀττικὴ. Αὐτὴ ἡ «ἀποκοπὴ χρεῶν», ὅπως ὀνομάσθηκε, ἦταν τεράστια ἀνακούφιση γιὰ τοὺς πένντες.

Ὁ Σόλων, γιὰ νὰ ἱκανοποιήσει τοὺς ἰσχυροὺς, τοὺς λεγομένους «ἀριστίνδην» καὶ «πλουτίνδην», δὲν δέχθηκε νὰ γίνῃ ἀναδοσμὸς τῆς γῆς, ποὺ ἀπαιτοῦσαν πιεσικότητα οἱ πένντες. Δυσαρέστησε βεβαίως τοὺς πένντες αὐτοὺς, ἀλλὰ ὄχι σὲ βαθμὸ ποὺ νὰ τοὺς σπρώξει στὴν ἀπελπισία. Ὁ σοφὸς Σόλων ἤξερε ὅτι τὶς ἐπαναστάσεις δὲν τὶς γεννάει ἡ ἐλπίδα ἀλλὰ ἡ ἀπελπισία. ἤξερε καλὰ τοὺς συμπατριῶτες του, τὴν ἀστάθειά τους, τὸν ἀτομικισμό τους, τὸ εὐμετάβλητο τῆς συμπεριφορᾶς τους. Εἶχε τὸ θάρρος νὰ τοὺς πεῖ:

*Ἵμῶν δ' εἷς μὲν ἕκαστος ἀλώπεκος ἴκνεσι βαίνει,
σύμπασι δ' ὑμῖν χαῦνος ἔνεσι νόος¹.*

(Ὁ καθένας σας χωριστὰ εἶναι μιὰ πονηρὴ ἀλεπού, ὅλοι μαζὶ γίνεστε ἄβουλο κοπάδι.)

ἔχοντας ὑπόψη τὴν κοινωνικὴ καὶ οἰκονομικὴ πραγματικότητα ὅσο καὶ τὴν ἀνθρώπινη φύση, ὁ Σόλων ἐπιδίωξε νὰ δημιουργήσει

ένα πολίτευμα όπου, για πρώτη φορά στην ιστορία της ανθρωπίνης κοινωνίας, επιχειρήθηκε η διασπορά των εξουσιών, αυτό που λέμε σήμερα διάκριση των εξουσιών. Άλλος είναι ο φορέας της νομοθετικής εξουσίας, άλλος της εκτελεστικής εξουσίας, άλλος της δικαστικής. Η διάκριση όμως των εξουσιών, τότε, δεν ήταν απόλυτη, όπως άλλωστε και σήμερα, αφού από την νομοθετική εξουσία προέρχεται η εκτελεστική. Κατά την διαδρομή του χρόνου το πολίτευμα του Σόλωνα υπέστη μερικές μεταρρυθμίσεις, αλλά οι βάσεις του δεν άλλαξαν.

Νομοθετική εξουσία είχε η εκκλησία του Δήμου, δηλαδή ο λαός, ανεξαρτήτως τιμοκρατικής διακρίσεως, με ελάχιστο όριο άπαρτίας την παρουσία έξι χιλιάδων πολιτών. Άλλα η εξουσία της εκκλησίας του Δήμου είχε έναν πολύ σοβαρό περιορισμό: δεν μπορούσε να συζητήσει ή να αποφασίσει παρά μόνο για τα ζητήματα της ημερησίας διατάξεως, την οποία κατάρτιζε και παρουσίαζε η Βουλή, ή οποία αποτελούνταν από τετρακόσιους στην αρχή και άργότερα από πεντακόσιους βουλευτές, που άναδεικνύονταν με κλήρο. Έδω υπάρχει μίξη νομοθετικής και εκτελεστικής εξουσίας, επειδή η Βουλή, της οποίας η θητεία ήταν μόνον ενιαύσια, είχε πολλά εκτελεστικά καθήκοντα.

Καθαρὰ εκτελεστική εξουσία είχαν οι έννέα ἄρχοντες— ο Έπωνυμος, ο Ἄρχων Βασιλεὺς με ἄρμοδιότητες τελετουργικές, ο Πολέμαρχος, εἶδος Ἰπουργοῦ Στρατιωτικῶν, οἱ ἔξι Θεσμοθέται και οἱ δέκα Στρατηγοί. Όλοι αὐτοὶ ἀναδεικνύονταν εἴτε με κλήρο εἴτε με γυφοφορία, με ἀνάταση χειρῶν. Ἡ θητεία ὄλων τῶν δημοσίων λειτουργῶν ἦταν ἐνιαύσια.

Άλλη ἐπιβαλλόμενη παρατήρηση εἶναι ὅτι τὸ πολίτευμα τῶν Ἀθηναίων ἦταν ἀπαιτητικὸ και σκληρό. Ἀπαιτητικὸ ἐπειδὴ ὄλοι οἱ πολῖτες ἀπὸ 18 ἕως 60 χρονῶν ἦσαν ὑπόχρεοι στρατιωτικῆς ὑπηρεσίας ἐὰν και ὅταν τὸ καλοῦσε ἡ ἀνάγκη. Ἐκτὸς ἀπὸ αὐτὸ ἡ πολιτεία μποροῦσε νὰ ζητήσει ἀπὸ τὸν πολῖτη ὑπηρεσία σὴν διοίκηση, ὑπηρεσία σὴν δικαιοσύνη ἢ σὴν ἀγορανομία. Για ἓνα ἀρκετὰ μεγάλο χρονικὸ διάστημα, σχεδὸν ἐξήντα χρόνια, οἱ ὑπηρεσίες αὐτὲς ἦσαν ἄμισδες. Ἡ πολιτεία ἐξασφάλιζε στοὺς πολῖτες αὐτοὺς μόνον τὴν καθημερινὴ τροφή, και μόνον ἀπὸ τὴν ἐποχὴ τοῦ Περικλή θεσπίσθηκε ἡ μισθοφορία, πὸν ποίκιλλε ἀπὸ τρεῖς ὀβολοὺς σὲ μιὰ δραχμὴ τὴν ἡμέρα. Ἡ Βουλή συνεδρίαζε καθημερινὰ και ἦταν κατὰφορη ἀπὸ

άρμοδιότητες. Ἡ ἐκκλησία τοῦ Δήμου ἔπρεπε νὰ συνέρχεται τέσσερις φορές κάθε πρυτανεία, δηλαδή σαράντα φορές τὸν χρόνο, δηλαδή κάθε ἑννέα ἡμέρες. Τὰ δικαστήρια συνεδρίαζαν κάθε ἡμέρα, ἐκτὸς ἀπὸ τὶς ἑορτὲς ποὺ ἦσαν πολλές —ἐξήντα πέντε περίπου τὸν χρόνο—, καὶ μερικὲς πολυήμερες, ὅπως τὰ Παναθήναια καὶ τὰ Διονύσια.

Σκληρὸ ἦταν τὸ πολίτευμα, ἀφοῦ ὁ ὑπερήμερος καταβολῆς φόρου στὸ Δημόσιο ἔπρεπε νὰ πληρώσει τὸν διπλάσιο φόρο ἢ νὰ πάει φυλακὴ. Ὁ καταχραστὴς δημοσίου χρήματος ἔπρεπε νὰ πληρώσει τὸ δεκαπλάσιο τοῦ ποσοῦ ποὺ εἶχε καταχρασθεῖ. Ἡ ποινὴ γιὰ τοὺς κλέφτες, τοὺς ἀνδραποδιστὲς καὶ τοὺς λωποδύτες ἦταν θάνατος.

Ἡ φορολογία, μὲ τοὺς θεσμοὺς τῆς τριηραρχίας καὶ τῆς χορηγίας, ἦταν τόσο βαριά, ὥστε ὑπῆρχε ὁ θεσμὸς τῆς ἀντιδόσεως· ὁ φορολογούμενος δηλαδή μποροῦσε νὰ προτείνει ν' ἀνταλλάξει τὴν περιουσία του μὲ ἄλλον ποὺ θεωροῦσε πλουσιότερο, γιὰ ν' ἀναλάβει τὴν ἐκπλήρωση τῆς ὑποχρεώσεώς του.

Ἡ ἀγορανομία παρακολουθοῦσε τὴν Ἀγορὰ καθημερινὰ μὲ πολλὴ αὐστηρότητα, σὲ βαθμὸ ὥστε νὰ ἀσκεῖ ἔλεγχο καὶ στὶς αὐλητρίδες καὶ κορευτρίες, ὥστε νὰ μὴν ἐνοικιάζουν τὶς ὑπηρεσίες τους —προφανῶς γιὰ συμπόσια— περισσότερο ἀπὸ δύο δραχμές. Ἐὰν ἡ ζήτηση ἦταν μεγάλη καὶ οἱ αὐλητρίδες λίγες, οἱ ἀγορανόμοι τραβοῦσαν κλῆρο.

Σκληρὸ ἦταν τὸ πολίτευμα καὶ στοὺς τρόπους θανατώσεως τῶν καταδίκων. Ὅσους δὲν ἦσαν Ἀθηναῖοι πολίτες τοὺς ἔρικναν σὲ βάραθρο. Οἱ Ἀθηναῖοι πολίτες ἔπιναν τὸ κώνειον, δηλαδή ἐξαναγκάζονταν νὰ αὐτοκτονήσουν μὲ ἄργον θάνατο. Οἱ σκηνὲς ποὺ δὴ γίνονταν στὸ δεσμοτήριο μεταξὺ τοῦ μελλοθανάτου καὶ τῶν δημίων του γιὰ νὰ τὸν ἀναγκάσουν νὰ πιεῖ τὸ δηλητήριο δὴ ἦσαν ἀνατριχιαστικὲς καὶ φρικαλέες, ἐὰν κρίνομε ἀπὸ τὰ ὅσα λέει ὁ δεσμοφύλαξ στὸν Σωκράτη², ἐκφράζοντάς του τὴν εὐγνωμοσύνη του ἐπειδὴ ὁ φιλόσοφος δὲν φέρνει καμιά ἀντίσταση, ὅπως τόσοι ἄλλοι.

Ἄλλη διαπίστωση εἶναι ὅτι ἡ ἀθηναϊκὴ δημοκρατία ἦταν συντηρητικὴ. Κανεὶς δὲν μποροῦσε νὰ ἐκλεγεῖ ἄρχων ἢ στρατηγὸς ἐὰν δὲν ἦταν 30 χρονῶν καὶ ἐὰν δὲν εἶχε νόμιμα παιδιὰ 10 ἐτῶν. Οἱ ἐννέα ἄρχοντες ἔδιναν ὄρκο νὰ κάνουν τὶς θυσίες ὅπως γίνονταν τὸν καιρὸ τοῦ Ἀκάστου, ἡμιμυθικοῦ βασιλέως τῆς Ἀθήνας· ἡ τέλεση θυσιῶν ἦταν πολὺ σημαντικὸ λειτούργημα.

Ὁ ὄρκος τὸν ὁποῖο ἔδιναν οἱ δικαστές (ἦσαν ἕξι χιλιάδες καὶ σκημάτιζαν τὸ σῶμα τῆς Ἡλιαίας) εἶναι σημαντικώτατος τοῦ συντηρητικοῦ χαρακτῆρος τῆς ἀθηναϊκῆς δημοκρατίας. Ἄρχιζε: «*Ψηφιοῦμαι κατὰ τοὺς νόμους καὶ τὰ γνησίματα τοῦ δήμου τῶν Ἀθηναίων καὶ τῆς βουλῆς τῶν πεντακοσίων...*», καὶ τελείωνε: «*ταῦτα οὐ πείσσομαι οὐδὲ τῶν κρεῶν τῶν ἰδίων τὰς ἀποκοπὰς, οὐδὲ γῆς ἀναδασμὸν τῆς Ἀθηναίων οὐδ' οἰκιῶν...*»³.

Τὸν ἴδιο ὄρκο ἔδιναν οἱ Ἀρεοπαγίτες, οἱ πρυτάνεις, οἱ στρατηγοί, οἱ βουλευτές, οἱ ταμίες καὶ οἱ ἀπλοὶ πολῖτες ὅταν ἔκαναν τὴν ἐγγραφὴν τοῦ ἐφήβου γιοῦ τους στὸν κατάλογο τῶν πολιτῶν.

Ἄλλο στοιχεῖο τὸ ὁποῖο φανερώνει πόσο συντηρητικὸ ἦταν τὸ πνεῦμα τοῦ πολιτεύματος ἦταν ἡ γραφὴ παρανόμων. Δηλαδή, ἐὰν ἓνας πολίτης υπέβαλλε πρόταση νόμου ἀντίθετη πρὸς ὑπάρχοντα νόμο, ἦταν ἐνδεχόμενον νὰ μνησθεῖ ἀπὸ ὁποιονδήποτε πολίτη μὲ σοβαρότατες συνέπειες σὲ περίπτωση καταδίκης, ἐὰν δηλαδὴ ἡ πρότασή του ἀποδεικνυόταν, ὅπως δὴ λέγαμε σήμερα, «ἀντισυνταγματική».

Γραφαὶ ὑπῆρχαν πολλές, καὶ μπορούσε ὁ κάθε πολίτης, καὶ χωρὶς νὰ ἔχει ἔννομο συμφέρον, νὰ υποβάλει γραφὴ (ἂς προστεθεῖ ὅτι εἰσαγγελικὴ ἀρχὴ δὲν ὑπῆρχε). Ὑπῆρχε ἡ γραφὴ ἀλογίου ἐναντίον διαχειριστοῦ χρημάτων τοῦ Δημοσίου πού δὲν ἀπέδιδε λογαριασμό, γραφὴ λειποταξίου καὶ λειποστρατίου, γραφὴ ἀργίας γιὰ ὅποιον δὲν εἶχε ἐπάγγελμα, γραφὴ ἱεροσυλίας, ἀσεβείας, προδοσίας, ὕβρεως, μοιχείας, ἐταιρήσεως, δωροδοκίας, δεκασμοῦ, τέλος γραφὴ παραπρεσβείας ἐναντίον πρέσβων πού δὲν εἶχαν ἀκολουθήσει τὶς ὁδηγίες πού τοὺς εἶχαν δοθεῖ.

Δὲν εἶναι δύσκολο νὰ φαντασθοῦμε μὲ πόσες παγίδες ἦταν σπαρμένος ὁ δημόσιος βίος τῶν πολιτικῶν τῆς ἐποχῆς, τοὺς ὁποίους μπορούσε ὁ καθένας νὰ καταγγεῖλει —συκοφαντικὰ ἔστω— μὲ μιὰ τέτοια γραφὴ. Οἱ ποινὲς ἐναντίον τῶν συκοφαντῶν ἦσαν βαρύτατες, ἀλλὰ καὶ ἐπίπονη ἦταν ἡ ἀνασκευὴ τῆς κατηγορίας.

Ἄλλο στοιχεῖο πού χαρακτηρίζει τὸ ἀθηναϊκὸ πολίτευμα εἶναι ἡ μεγάλη του καχυπογία ἀπὸ τὸν φόβο ἐπιβολῆς μιᾶς τυραννίας. Δὲν πρέπει βεβαίως νὰ μᾶς ξενίζει ὁ φόβος αὐτός, ἀφοῦ σὲ ὅλη τὴν διάρκειά τοῦ 5ου αἰῶνος ὑπῆρχε καλὰ ὀργανωμένη καὶ μὲ ἐπίμονους ἡγέτες μιὰ ὀλιγαρχικὴ παράταξη. Ἡ καχυπογία ὅμως αὐτὴ

οδήγησε σὲ ὑπερβολές. Ἔστω ὅτι στὴν Βουλὴ τῶν πεντακοσίων πρυτάνευε, κατὰ σειρὰν, μιὰ Φυλὴ ἐπὶ τριάντα μόνον ἡμέρες, ἀλλὰ ἦταν ἐντελῶς ὑπερβολικὸ ὁ πρόεδρος τῶν πρυτάνεων, ὁ Ἐπιστάτης, νὰ κατέχει τὸ ἀξίωμα μόνον εἴκοσι τέσσερις ὥρες, ἀπὸ ἀνατολὴν σὲ ἀνατολὴ τοῦ ἡλίου, καὶ νὰ παραδίδει ὑπηρεσία καὶ τὰ κλειδιά τῶν θησαυρῶν στὸν διάδοχό του.

Οἱ περισσότεροι ἀπὸ τοὺς δημόσιους λειτουργοὺς ἐκλέγονταν μὲ κλῆρο μόνον γιὰ ἓνα χρόνο καὶ δὲν μπορούσαν νὰ κατέχουν τὸ ἴδιο ἀξίωμα περισσότερο ἀπὸ δύο φορές στὴν ζωὴ τους. Μόνη ἐξαίρεση ἦσαν οἱ στρατηγοί, γιὰ τοὺς ὁποίους δὲν ὑπῆρχε κανένας περιορισμός. Παράξενο, ἀφοῦ ἐὰν ἀπὸ κάποιον μπορούσε νὰ προέλθει κίνδυνος τυραννίας, θὰ ἦταν ἀπὸ ἓναν ἄξιο καὶ ἱκανὸ στρατηγό. Ἀλλὰ καὶ οἱ στρατηγοὶ ἦσαν ὑπόλογοι ὄχι μόνον γιὰ τὴν διαχείριση τῶν χρημάτων μιᾶς ἐκστρατείας ἀλλὰ καὶ γιὰ τὰ ἀποτελέσματά της.

Ἡ πολιτεία ἦταν τόσο καχύποπτη, ὥστε καὶ μετὰ τὸν ἔλεγχο τῆς διαχειρίσεως ἑνὸς ὑπολόγου, ὁποιοσδήποτε πολίτης μπορούσε νὰ ζητήσει τὴν ἐπαλθῆυση τοῦ ἐλέγχου ἀπὸ τοὺς Εὐθύνοους. Οἱ Εὐθύνοιοι ἦσαν δέκα —ἓνας γιὰ κάθε Φυλὴ— καὶ εἶχαν δύο βοηθοὺς. Ἡ καταγγελία ἔπρεπε νὰ γίνεαι τρεῖς ἡμέρες μετὰ τὴν ἀπαλλαγὴ τοῦ ὑπολόγου, καὶ ἐὰν ὁ Εὐθύνοος τὴν ἔβρισκε βάσιμη τὴν παρέπεμπε στὸ δικαστήριον. Τὰ οικονομικὰ λειτουργήματα —δέκα ταμίαι τῆς Ἀθηνᾶς, δέκα ταμίαι τῶν ἄλλων θεῶν καὶ δέκα ἑλληνοταμίαι γιὰ τὴν εἴσπραξιν τοῦ συμμαχικοῦ φόρου— μπορούσαν νὰ τὰ κατέχουν μόνον οἱ πεντακοσιομέδιμοι καὶ ἀργότερα καὶ οἱ ἵππεις. Τοῦτο ἦταν συνέπεια τῆς πολὺ ἀπλῆς σκέψης, ὅτι ὁ πλοῦσιος θὰ ὑπέκυπτε πρὸ δύσκολα στὸν πειρασμὸ τῆς καταχρήσεως τοῦ δημοσίου χρήματος.

Κορύφωμα τῆς καχυπογίας ἦταν ὁ δεσμὸς τοῦ ὀστρακισμοῦ, πού σήμαινε δεκάχρονη ἐξορία. Τὸν ἐπινόησε ὁ μεταρρυθμιστὴς Κλεισθένης, καὶ θεωρητικὰ τὸ μέτρο στρεφόταν ἐναντίον προσώπου πού θὰ ἀποκτοῦσε ὑπερβολικὴ δύναμιν καὶ ἐπιρροή, καὶ θὰ ἀποτελοῦσε κίνδυνον γιὰ τὴν δημοκρατία. Στὴν πραγματικότητα, ἔγινε ὄπλον πού μεταχειρίζονταν οἱ πολιτικοὶ γιὰ νὰ ἐξοντώνουν ἕναν ἀντίπαλον. Ἦταν δεσμὸς βλαβερὸς γιὰ τὴν πολιτεία, ἀφοῦ τὴν στεροῦσε ἀπὸ τίς ὑπηρεσίες σπουδαίων ἀνδρῶν. Ἐξοστρακίσθησαν ὁ Ξάνθιππος, πατέρας τοῦ Περικλῆ, ὁ Ἀριστείδης, ὁ Θεμιστοκλῆς, ὁ Κίμων, ὁ Θουκυδίδης ὁ Μελησίου καὶ ὁ Θουκυδίδης ὁ Ὀλόρου.

Ἐπίδειξε ὅτι ὁ θεσμὸς ἔβλαπτε τὴν πολιτεία εἶναι ὅτι τὶς παραμονὲς τῆς ναυμαχίας τῆς Σαλαμίνος ἀνακλήθηκαν ὅλοι οἱ ἐξόριστοι, μεταξὺ τους καὶ ὁ Ἀριστείδης, πού τὸν ἐπόμενον χρόνον ἦταν στρατηγὸς τῶν Ἀθηναίων στὴν μάχη τῶν Πλαταιῶν. Τὸν καλύτερο χαρακτηρισμὸ τοῦ ὀστρακισμοῦ δίνει ὁ Πλούταρχος στὸν βίον τοῦ Ἀριστείδου: «*Μοχθηρίας γὰρ οὐκ ἦν κόλασις ὁ ἐξοστρακισμός... ἦν δὲ φθόνου παραμυθία φιλάνθρωπος εἰς ἀνίκησιον οὐδέν...*»⁴.

Ἄλλο χαρακτηριστικὸ τοῦ ἀθηναϊκοῦ πολιτεύματος εἶναι ὅτι οἱ δημιουργοὶ του δὲν εἶχαν καμιὰ γευδαίσηση ὡς πρὸς τὸ ἐνάρετο τοῦ ἀνθρώπου καὶ τὴν εὐκολία μὲ τὴν ὁποία ἐξαγοράζονται συνειδήσεις. Γι' αὐτὸ εἶχαν ληφθεῖ ὅλες οἱ δυνατὲς προφυλάξεις, ὥστε ἡ ἀπονομὴ τῆς Δικαιοσύνης ἀπὸ τὰ δικαστήρια τῆς Ἡλιαίας νὰ εἶναι ἀδέκαστη. Ὅταν ἐπρόκειτο νὰ κληρωθοῦν, τὴν αὐγὴν, δικαστὲς γιὰ νὰ συγκροτήσουν ὅσα δικαστήρια χρειάζονταν, ἀνάλογα μὲ τὶς δικαστικὲς ὑποθέσεις, ἡ κλήρωση γινόταν μ' ἓνα περιπλοκώτατο σύστημα πού δὲν δὲ περιγράψω, καὶ ὁ κάθε δικαστὴς λάβαινε ἓνα χρωματισμένο ραβδί. Ἐπρεπε νὰ βρεῖ τὴν πύλη τοῦ δικαστηρίου ὅπου δὲ δικάζε, τὸ ἀνώφλι τῆς ὁποίας ἦταν χρωματισμένο μὲ τὸ ἴδιο χρῶμα πού εἶχε τὸ ραβδί του. Ἐτοί μόνον, ὅταν ἔμπαινε στὸ δικαστήριον καὶ ἀπομονωνόταν μὲ τοὺς συναδέλφους του ἀπὸ τὸν ἕξω κόσμον, μάθαινε ποιὲς ἦσαν οἱ ὑποθέσεις πού δὲ δικάζε. Ἐως ἐκείνη τὴν στιγμή μὴ οἱ διάδικοι δὲν ἤξεραν ποιὰ δὲ εἶναι ἡ σύνδεση τοῦ δικαστηρίου καὶ οἱ δικαστὲς δὲν ἤξεραν ποιοὶ δὲ εἶναι οἱ διάδικοι.

Παρ' ὅλα αὐτά, ὁ Ἀριστοτέλης ἀναφέρει ὅτι ὑπῆρξαν περιπτώσεις δεκαμοῦ, καὶ σημαντικότερη ἦταν ἡ περίπτωση τοῦ Ἄνυτου, τοῦ ἀργότερα κύριου κατηγοροῦ τοῦ Σωκράτη. Ὁ Ἄνυτος ἦταν στρατηγὸς τὸ 409 π.Χ. καὶ παρέδωσε στοὺς Σπαρτιάτες τὸ φρούριον τῆς Πύλου. «*Κρινόμενος γὰρ ὑπὸ ἰνῶν διὰ τὸ ἀποβαλεῖν Πύλον, δεκάσας τὸ δικαστήριον ἀπέφυγεν*»⁵.

Ἡ θρησκοκληψία καὶ ἡ μισαλλοδοξία εἶναι ἄλλο χαρακτηριστικὸ τοῦ ἀθηναϊκοῦ πολιτεύματος, χαρακτηριστικὸ πού μᾶς ξαφνιάζει, ἰδίως τὸ δεύτερο. Θρησκοκληψοὶ εἶναι λίγο πολὺ ὅλοι οἱ λαοί, καὶ οἱ Ἀθηναῖοι τοῦ 5ου καὶ 4ου αἰῶνος δὲν ὑστεροῦσαν κατὰ τίποτε. Ἐκτὸς ἀπὸ ἀμέτρητες ἐορτὲς, μερικὲς ἀπὸ τὶς ὁποῖες ἦσαν πολυήμερες, ἡ ἀθηναϊκὴ κοινωνία σεβόταν βαθύτατα τοὺς τύπους τῆς λατρείας καὶ συνέδεε σὲ μερικὲς περιπτώσεις τὴν θρησκεία μὲ τὰ πολιτικὰ δικαιώματα. Ὅταν οἱ ἔφηβοι πῆγαιναν νὰ ἐγγραφοῦν στοὺς

καταλόγους τῶν πολιτῶν, περνοῦσαν μιὰ «δοκιμασία». Τοὺς ρωτοῦσαν οἱ ἄρχοντες ἐὰν πιστεύουν στὸν Ἀπόλλωνα καὶ στὸν ἔρκειο Δία καὶ ποῦ ἦσαν οἱ ναοὶ τους. Τὴν ἴδια δοκιμασία περνοῦσαν καὶ οἱ ἐκλεγμένοι ἄρχοντες μπροστὰ στὴν Βουλὴ.

Ἦπῃρχε ὀλόκληρος κλάδος δημοσίων λειτουργῶν μὲ εἰδικὲς ἀρμοδιότητες, τὴν ἐπίβλεψη τῶν ναῶν, τὴν συντήρησή τους καὶ τὶς ἐπιδιορθώσεις τους ὅπου χρειάζονταν. Ἡ ἀνοικοδόμησις νέου ναοῦ δὲν ἦταν δυνατόν νὰ γίνῃ παρὰ μόνον ὕστερα ἀπὸ ἀπόφαση τῆς ἐκκλησίας τοῦ Δήμου. Ἀναρίθμητοι ἦσαν οἱ ναοί, οἱ βωμοί, τὰ ἀναθήματα στὸ ἰσοσεφὲς ἄστυ. Αὐτὸ διαπιστώνει ὁ Ἀπόστολος Παῦλος ὅταν ἀναφέρει ὅτι, μεταξύ ἄλλων, εἶδε βωμὸ τῷ ἀγνώστῳ θεῷ. «Ἄνδρες Ἀθηναῖοι», τοὺς λέει, «κατὰ πάντα ὡς δεισιδαιμονεσιτέρους ὑμᾶς θεωρῶ...»⁶, δηλαδὴ «σὰς θεωρῶ τοὺς πρὸ θεοφοβούμενους ἀνθρώπους». Καὶ ἦσαν οἱ Ἀθηναῖοι θεοφοβούμενοι ἀλλὰ καὶ δεισιδαίμονες μὲ τὴν σημερινὴ ἔννοια τῆς λέξεως. Γι' αὐτὸ καὶ ἀνδοῦσε στὴν Ἀθῆνα τὸ ἐπάγγελμα τοῦ μάντεως. Πλούσιοι Ἀθηναῖοι εἶχαν τὸν ἰδιωτικὸ τους μάντη, ὅπως ὁ Νικίας ὁ Νικηράτου, ὁ μέγας ἡττημένος τῆς Σικελικῆς ἐκστρατείας.

Τὸ πνεῦμα αὐτὸ τῆς θρησκοληγίας δὲν ἐμπόδιζε τοὺς Ἀθηναῖους νὰ δέχονται τὴν λατρεία ἐνὸς νέου θεοῦ, ἀρκεῖ νὰ μποροῦσε νὰ ἐνταχθεῖ στὸν πολυθεϊσμό. Παράδειγμα εἶναι ἡ Βενδῖς, θεότητα τῶν Θρακῶν, ποὺ ταύτιζαν οἱ Ἀθηναῖοι μὲ τὴν δική τους Ἀρτέμιδα. Ὁ ναὸς τῆς ἦταν στὸν Πειραιά, καὶ ὁ Πλάτων ἀρχίζει τὴν *Πολιτεία* του βάζοντας τὸν Σωκράτη νὰ πορεύεται πρὸς τὴν Ἀθῆνα, ἀφοῦ προσευχήθηκε στὴν θεὰ καὶ ἀφοῦ θαύμασε τὴν πομπὴ τῶν Θρακῶν, ποὺ δὲν ἦταν κατώτερη, ὅπως λέει, ἀπὸ τὴν πομπὴ τῶν Πειραιαιτῶν.

Ἔως ἐδῶ καλά, ἀλλὰ ἐὰν κάποιος κήρυττε δοξασιὲς ἀντίθετες πρὸς τὸν πολυθεϊσμό, οἱ θεοφοβούμενοι Ἀθηναῖοι μεταβάλλονταν σὲ φανατικούς μισαλλόδοξους καὶ ἀμείλικτους διῶκτες τῶν αἰρετικῶν.

Πρῶτο θύμα τέτοιου διωγμοῦ ἦταν ὁ Ἀβδηρίτης Πρωταγόρας, ποὺ ρωτήθηκε ἐὰν πιστεύει στὴν ὑπαρξὴ τῶν θεῶν καὶ ἀποκρίθηκε: «*Περὶ μὲν Θεῶν οὐκ ἔχω εἰδέναι, οὐθ' ὡς εἰσὶν οὐθ' ὡς οὐκ εἰσὶν*»⁷. Οἱ Ἀθηναῖοι τὸν ἐδιώξαν ἀμέσως «*καὶ τὰ βιβλία αὐτοῦ κατέκαυσαν ἐν τῇ ἀγορᾷ ὑπὸ κήρυκι ἀναλεξάμενοι παρ' ἐκάστου τῶν κεκτημένων*»⁸, δηλαδὴ ἔβγαλαν κήρυκα καὶ ἀνάγκασαν ὅσους εἶχαν τὰ βιβλία του νὰ τὰ παραδώσουν γιὰ κάγμο.

Δεύτερο θύμα τῆς ἀθηναικῆς μισαλλοδοξίας εἶναι ὁ Ἄναξαγόρας ἀπὸ τῆς Κλαζομενῆς, φίλος καὶ προστατευόμενος τοῦ Περικλῆ, ποὺ ἀναγκάσθηκε νὰ τὸν φυγαδεύσει γιὰ ν' ἀποφύγει καταδίκη ἐπὶ ἀσεβείᾳ. Ὁ Ἄναξαγόρας δίδασκε ὅτι «τὸν ἥλιον μύδρον εἶναι διάπυρον καὶ μείζω τῆς Πελοποννήσου· τὴν δὲ σελήνην οἰκίσεις ἔχειν ἀλλὰ καὶ λόφους καὶ φάραγγας»⁹.

Τρίτος καὶ διασημότερος εἶναι ὁ Σωκράτης, ποὺ καταδικάσθηκε σὲ θάνατο ὄχι τόσο ἐπειδὴ διέφθειρε τοὺς νέους, ἀλλὰ ἐπειδὴ δίδασκε καινὰ δαιμόνια: «Ἄδικεῖ Σωκράτης οὐς μὲν ἡ πόλις νομίζει θεοὺς οὐ νομίζων, ἔτερα δὲ καινὰ δαιμόνια εἰσηγούμενος»¹⁰.

Παραδίδεται ἐπίσης, ἀλλὰ ὑπάρχουν ἀμφιβολίες γι' αὐτό, ὅτι καὶ ὁ Αἰσχύλος ἀναγκάσθηκε νὰ φύγει ἀπὸ τὴν Ἀθῆνα καὶ νὰ ταξιδεύει στὴν Σικελία «ὑπὸ Ἀθηναίων κατασπουδασθεῖς»¹¹, ἴσως γιὰ τὴν τραγωδία του *Προμηθεὺς Δεσμώτης*.

Αὐτοεξορίζεται ἐπίσης ὁ Ἄριστοτέλης καὶ πηγαίνει νὰ ἐγκατασταθεῖ στὴν Χαλκίδα, ὅπου καὶ πεθαίνει «*Εὐρυμέδοντος τοῦ ἱεροφάντου γραγαμένου ἐπὶ ἀσεβείᾳ*»¹².

Πρέπει ἐπίσης ν' ἀναφερθοῦν σχετικὰ μὲ τὴν θρησκοληγία τῶν Ἀθηναίων τὰ δύο μεγάλα σκάνδαλα τῶν Ἑρμοκοπιδῶν καὶ τῆς παρωδίας τῶν Ἐλευσινίων Μυστηρίων ποὺ συγκλόνησαν τὴν Ἀθῆνα τὶς παραμονὲς τῆς Σικελικῆς ἐκστρατείας, τὸ 415 π.Χ. Σκάνδαλα ποὺ εἶχαν τραγικὲς συνέπειες.

Ὅσον ἀφορᾷ τὴν ἐξασφάλισιν τῆς ἰσονομίας στὴν ἀρχαία Ἀθῆνα, εἶδαμε ὅτι ἡ ἰσονομία αὐτὴ γιὰ ἄρκετὸ διάστημα ἦταν κάπως κωλῆ ἐξ αἰτίας τῆς τιμοκρατικῆς διακρίσεως τῶν κοινωνικῶν τάξεων καὶ λόγῳ τοῦ ὅτι τὰ δημόσια λειτουργήματα ἦσαν ἄμισθα, πράγμα ποὺ ἀπέκλειε τὶς πτωχότερες τάξεις. Ἕνας βουλευτής, λόγου χάριν, ἔπρεπε νὰ εἶναι παρὼν κάθε ἡμέρα στὸ βουλευτήριον, ἐπομένως ἔπρεπε νὰ διαθέτει ἄρκετὴ περιουσία γιὰ νὰ μὴν ἐργάζεται.

Ἡ ἰσονομία ἔπαυσε νὰ εἶναι κωλῆ ὅταν περὶ τὸ 450 π.Χ. ὁ Περικλῆς ἐφάρμοσε τὴν μισθοφορία. Τοῦ τὸ ἐπέτρεψε ὁ πλούσιος ποὺ εἶχε συσσωρευθεῖ στὴν Ἀθῆνα καί, φυσικά, ἱκανοποίησε ἔτσι μεγάλα τμήματα τοῦ λαοῦ. Ὁ νεωτερισμὸς αὐτὸς ἀφοροῦσε πολλὰ καὶ σημαντικὰ λειτουργήματα. Ὁ μισθὸς δὲν ἦταν μέγας, ἀλλὰ ἦταν πάγιο εἰσόδημα. Ὁ πρύτανις ἔπαιρνε μιὰ δραχμὴ τὴν ἡμέρα, οἱ βουλευτὲς πέντε ὀβολούς, οἱ δικαστὲς τρεῖς ὀβολούς, δη-

λαδὴ μισθὸν δραχμῆ. Φαίνονται μικροὶ αὐτοὶ οἱ μισθοί, ἰδίως ἐὰν τοὺς συγκρίνομε μὲ τοὺς λογαριασμοὺς ποὺ βρέθηκαν σὲ σπῆλες τῆς Ἐλευσίνοσ τοῦ 4ου αἰῶνος. Οἱ δημόσιοι δοῦλοι ἔπαιρναν τρεῖς ὀβολοὺς, οἱ μισθωτοὶ ἐργάτες μιάμιση δραχμῆ καὶ οἱ εἰδικευμένοι ἐργάτες δύο-δυόμισι δραχμὲς τὴν ἡμέρα. Οἱ μισθοὶ αὐτοὶ ἦσαν ἀρκετὰ ἀνώτεροι ἀπὸ τοὺς δημόσιους μισθοὺς. Χάρησ ὅμως στὸν δεσμὸ τῆσ μισθοφορίας πολλαπλασιάσθηκαν οἱ πολῖτες ποὺ μπορούσαν νὰ λάβουν ἐνεργὸ μέρος στὴν διακυβέρνηση τῆσ χώρασ. Γι' αὐτὸ ἴκει πολὺ παράξενα ὁ ἀπόηκος τῆσ σωκρατικῆσ ἀποδοκιμασίασ, τὴν ὁποία διατυπώνει ὁ Πλάτων στὸν διάλογό του *Γοργίας*, ὅπου ὁ Σωκράτησ λέει: «*Ταῦτα γὰρ ἔγωγε ἀκούω, Περικλέα πεποικέναι Ἀθηναίους ἀργούσ καὶ δειλοὺσ καὶ λάλουσ καὶ φιλαργύρουσ εἰς μισθοφορίαν πρῶτον κατασίσαντα*»¹³.

Ἄλλὰ αὐτοὶ οἱ Ἀθηναῖοι, ἐὰν εἶχαν καταντίσει ἀργοὶ καὶ δειλοὶ καὶ λάλοι καὶ φιλάργυροι, πῶσ μπόρεσαν νὰ διεξαγάγουν ἐπὶ εἴκοσι ἐπτὰ χρόνια ἕναν σκληρότατο πόλεμο, τὸν Πελοποννησιακὸ, στὸν ὁποῖο, ἐὰν εἶχαν ἐπιδείξει περισσότερη φρόνηση, μπορούσαν ν' ἀναδειχθοῦν νικητέσ;

Στοὺσ ἀντίποδεσ τῆσ σωκρατικῆσ ἀποδοκιμασίασ βρίσκονται οἱ Κορίνθιοι, θανάσιμοι ἐχθροὶ τῶν Ἀθηναίων. Πρέσβεισ τῆσ Κορίνθου μιλοῦν πρὸσ τὴν Ἀπέλλα τῆσ Σπάρτησ τῆσ παραμονέσ τοῦ Πελοποννησιακοῦ πολέμου καὶ χαρακτηρίζουν τοὺσ Ἀθηναίουσ ἐξαιρετικὰ ἐπικίνδунουσ ἐχθρούσ: «*παρὰ δύναμιν τολμηταὶ καὶ παρὰ γνώμην κινδυνευταὶ καὶ ἐν τοῖσ δεινοῖσ εὐέλπιδεσ*»¹⁴. Μὲ ἄλλα λόγια, ἄριστοι πολῖτες καὶ ἄριστοι ἀγωνιστέσ.

Ἄλλοσ ἐπικριτήσ, ὅκι τῆσ μισθοφορίας αὐτοὺσ ἀλλὰ γενικότερα τοῦ σολώνειου πολιτεύματος, ἦταν ὁ Ἀνάχαρισ, Σκύθησ σοφὸσ, ποὺ εἶπε στὸν Σόλωνα ὅτι οἱ νόμοι του ἦσαν σὰν τὸν ἰστὸ ἀράχνησ, ποὺ πιάνει τὰ μικρὰ ἔντομα ἀλλὰ τὸν σκίζουν τὰ μεγάλα. Καὶ ὅταν παρακολούθησε μιὰ ἐκκλησία τοῦ Δήμου εἶπε στὸν Σόλωνα: «*λέγουσι μὲν οἱ σοφοὶ παρ' Ἑλληποῖ, κρίνουσι δὲ οἱ ἀμαθεῖσ*»¹⁵. Εὐφυλολογήματα ποὺ ἐντυπωσιάζουν, ἀλλὰ εἶναι ρηκὰ.

Πέρα ἀπὸ αὐτέσ τῆσ ἐπὶ μέρος ἐπικρίσεισ καὶ ἀνεξάρτητα ἀπὸ τὰ ὅσα δημιουργήματα «ἐσ ἀεὶ» παρέδωσε τὸ Ἄστυ στὸν πολιτισμὸ τοῦ ἀνθρώπου, τὸ γενικὸ πανόραμα ποὺ μᾶσ δίνει τὸ πολίτευμα τῶν Ἀθηναίων εἶναι μιᾶσ αὐστηρῆσ ἀλλὰ φωτισμένησ ἰσορροπίας, μέσα στὰ πλαίσια τῆσ ὁποίας πορεύεται ὅκι μιὰ ἄρχουσα ἀλλὰ μιὰ ἰθύ-

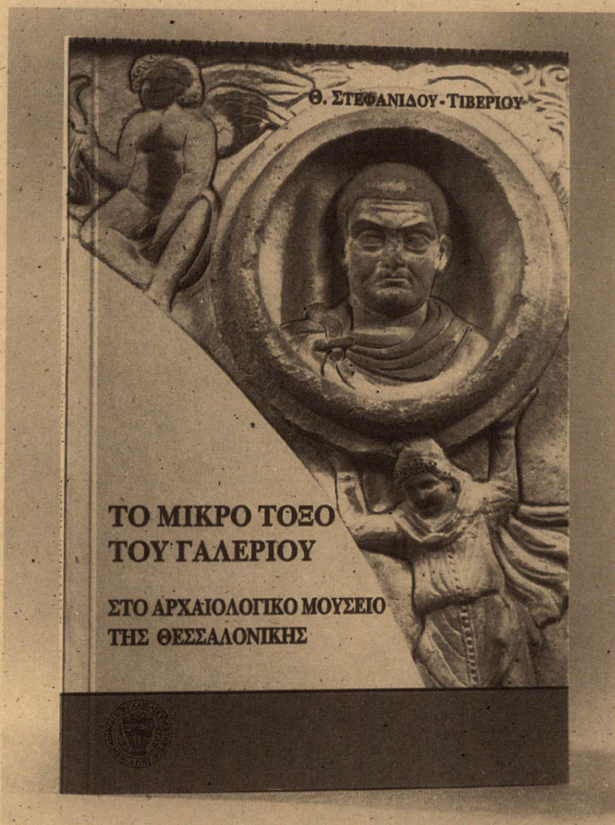
νουςα τάξη, πρὸς τὴν ὁποία τὸ πλῆθος — πού ἀποτελεῖται ἀπὸ πολίτες καὶ ὄχι ὑπηκόους— τρέφει σεβασμὸ καὶ τὴν περιβάλλει μὲ ἐμπιστοσύνη.

Ἡ ἀθηναϊκὴ δημοκρατία, ἴσως ἐξ αἰτίας τῶν χαρακτηριστικῶν αὐτῶν, κατόρθωσε νὰ λειτουργήσῃ σχεδὸν δυόμισι αἰῶνες ὑφισταμένη φοβεροὺς κλυδωνισμούς, ὅπως οἱ δύο εἰσβολὲς τῶν Περσῶν, καὶ τρομερὲς δοκιμασίαι, ὅπως ὁ μακροχρόνιος Πελοποννησιακὸς πόλεμος. Εἶναι δύσκολο ὅμως νὰ καθορισθεῖ ἐὰν τὸ δημοκρατικὸ πολίτευμα μόνου ἦταν τὸ γενεσιουργὸ αἴτιον τοῦ ἐκπληκτικοῦ φαινομένου πού παρουσιάζει ἡ Ἀθήνα τοῦ 5ου π.Χ. αἰῶνος, ἢ ἐὰν τὸ κύριον στοιχεῖον ἦταν τὸ φρόνημα τῶν Ἀθηναίων, ὅπως τὸ περιέγραψαν οἱ Κορίνθιοι.

Τὸν ὠραιότερον ἔπαινον τῆς Ἀθῆνας τὸν χρῶσοῦμε στὸν Ἰσοκράτη, πού στὸν *Πανηγυρικό* του λέει τὸ πολὺ γνωστὸ: «*Τοσοῦτον δ' ἀπολέλοιπεν ἡ πόλις ἡμῶν περὶ τὸ φρονεῖν καὶ λέγειν τοὺς ἄλλους ἀνθρώπους, ὥσθ' οἱ ταύτης μαθηταὶ τῶν ἄλλων διδάσκαλοι γέγονασιν, καὶ τὸ τῶν Ἑλλήνων ὄνομα πεποιήκε μηκέτι τοῦ γένους ἀλλὰ τῆς διανοίας δοκεῖν εἶναι*»¹⁶.

ΑΓΓΕΛΟΣ ΒΛΑΧΟΣ

1. Πλούταρχος, *Σόλων* XXX, 10.
2. Πλάτων, *Φαίδων* 116γ.
3. Δημοσοθένης, *Κατὰ Τιμοκράτους* 149, 6.
4. *Ἀριστείδης* VII, 15.
5. Ἀριστοτέλης, *Ἀθηναίων Πολιτεία* XXVI.
6. *Πράξεις Ἀποστόλων* 17, 22.
7. Διογένης Λαέρτιος, *Πρωταγόρας* 1-4, 50-53.
8. *Πρωταγόρας* 1-4, 52.
9. Διογένης Λαέρτιος, *Ἀναξαγόρας* IV, 8.
10. Διογένης Λαέρτιος, *Σωκράτης* XIX, 40.
11. *Αἰσχύλου Βίος* 8.
12. Διογένης Λαέρτιος, *Ἀριστοτέλης* VII, 5.
13. 515e.
14. Θεουκυδίδης I, 70, 20.
15. Πλούταρχος, *Σόλων* V, 10.
16. (ιγ) 50.

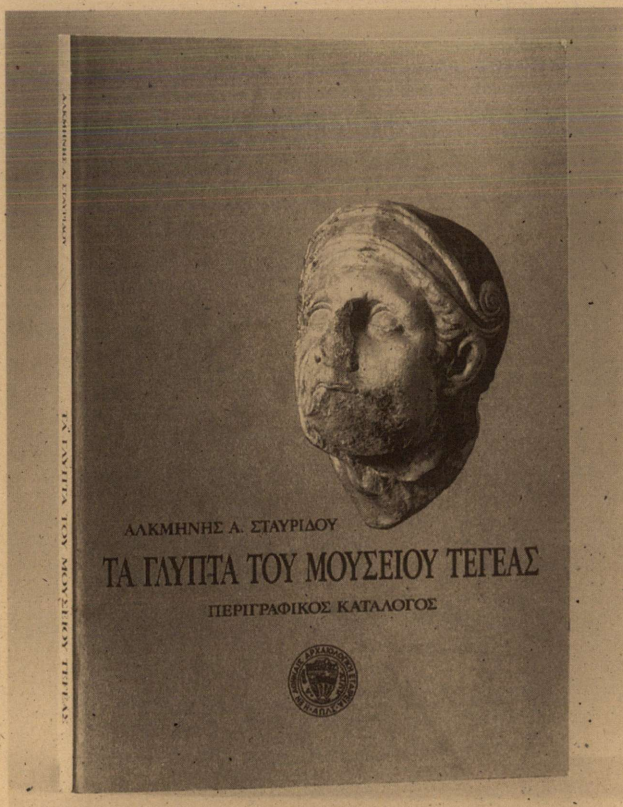
ΘΕΟΔΟΣΙΑΣ ΣΤΕΦΑΝΙΔΟΥ ΤΙΒΕΡΙΟΥ

**ΤΟ ΜΙΚΡΟ ΤΟΣΟ ΤΟΥ ΓΑΛΕΡΙΟΥ ΣΤΟ
ΑΡΧΑΙΟΛΟΓΙΚΟ ΜΟΥΣΕΙΟ ΘΕΣΣΑΛΟΝΙΚΗΣ**

ΑΘΗΝΑ 1996

Ἡ Θεσσαλονίκη γίνεται ἔδρα αὐτοκρατορική σὲ μιὰ περίοδο κατὰ τὴν ὁποία συντελοῦνται στὴ ρωμαϊκὴ αὐτοκρατορία βαθεῖς πολιτικὲς ἀλλαγές. Στὸ νέο σύστημα διακυβέρνησης, τὴν Τετραρχία, ὁ Γαλέριος –ἀρχικὰ ὡς Καίσαρας καὶ κατόπιν ὡς Αὐγούστος– παίζει πρωτεύοντα ρόλο. Μετὰ τὴ σημαντικὴ νίκη τοῦ ἐναντίον τῶν Περσῶν (297 μ.Χ.) κάνει τὴ Θεσσαλονίκη ἔδρα τοῦ καὶ χιτίζει ἓνα ἐκτεταμένο ἀνακτορικὸ συγκρότημα.

Τὸ μικρὸ τόξο προέρχεται ἀπὸ ἓναν ἐπίσημο χῶρο τοῦ ἀνακτόρου καὶ ἀποτελοῦσε τὴν ἐπίστεψη ναῖσκου, μέσα στὸν ὁποῖο βρισκόταν ἓνα ἀγαλμα. Οἱ πλούσιες ἀνάγλυφες παραστάσεις τοῦ ἐξυπηρετοῦσαν τὴν κρατικὴ προπαγάνδα, ἡ ὁποία κατὰ τὴν ἀρχαιότητα ἀσκοῦνταν εὐρύτατα μὲ τὴ βοήθεια τῶν εἰκόνων.

ΑΛΚΜΗΝΗΣ ΣΤΑΥΡΙΔΟΥ

**ΤΑ ΓΛΥΠΤΑ ΤΟΥ ΜΟΥΣΕΙΟΥ ΤΕΓΕΑΣ
ΠΕΡΙΓΡΑΦΙΚΟΣ ΚΑΤΑΛΟΓΟΣ**

ΑΘΗΝΑ 1996

Ο δεύτερος κατά σειράν οδηγός που εκδίδει η Αρχαιολογική Έταιρεία κατατοπίζει πλήρως τὸν ἀναγνώστη γιὰ τὴν ἱστορία, τὴν τοπογραφία καὶ τὴ μυθολογία τῆς ἀρχαίας Τεγέας καὶ γιὰ τὴν ἱστορία τῶν ἀνασκαφῶν. Τὸ βιβλίο ἀρχίζει μὲ τὰ «Τεγεατικά» τοῦ Παυσανία καὶ ἀκολουθοῦν κεφάλαια ποὺ ἀφοροῦν τὴν ἱστορία τῆς Τεγέας: μυθολογικά, δῆμοι καὶ λατρεῖες, πολίτευμα, ὀχύρωση, πόλεμοι, πνευματικὴ ζωὴ, θέατρα, ἀγῶνες, μνημεῖα, νομίματα, ἡ Τεγέα στὴ χριστιανικὴ καὶ μεταχριστιανικὴ ἐποχὴ, Φραγκοκρατία, Τουρκοκρατία, τὸ μουσεῖο, ὁ Σκόπας καὶ τὰ ἔργα του, ναοὶ τῆς Ἀθηνᾶς στὴν Τεγέα, γλυπτὰ τῆς Τεγέας στὴν Ἀθήνα, ὁ ναὸς καὶ ὁ βωμὸς τῆς Ἀθηνᾶς, ἡ ἀνασκαφὴ τοῦ Ἱεροῦ. Τὴν ἔκδοση συμπληρώνουν τὰ ὠραῖα σχέδια τῆς δυσεῦρετης πλέον γαλλικῆς δημοσίευσης (1924) τοῦ ναοῦ τῆς Ἀλέας Ἀθηνᾶς.